

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**Diplomsko delo
visokošolskega programa**

SOCIALNI TRANSFERJI V SLOVENIJI

Andreja Zorec

Ljubljana, april 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo
visokošolskega programa

SOCIALNI TRANSFERJI V SLOVENIJI

Kandidatka: Andreja Zorec
040 33171
Mentor: doc. dr. Primož Pevcin

Ljubljana, april 2009

POVZETEK

V diplomski nalogi sem proučila socialne transferje v Sloveniji. Analizirala sem učinkovitost socialnih transferjev, nadzor nad prejemniki socialnih transferjev in poiskala vzroke za neupravičeno prejetje ter rešitve za izboljšanje sistema socialnih transferjev. Ugotovila sem, da je Slovenija socialna država in da je sistem socialne zaščite dober in učinkovit, saj se po kazalnikih socialne zaščite in socialne vključenosti lahko primerjamo z najbolj razvitimi evropskimi državami. Kljub temu, da Slovenija za socialno zaščito namenja manj, kot je povprečje Evropske unije, je prag tveganja revščine v Sloveniji nekoliko nižji. Tudi vpliv socialnih transferjev na družino je ugoden, vendar pa lahko v nekaterih primerih destimulira delo in spodbuja delo na črno. Velik problem predstavljajo predvsem fiktivne matere samohranilke, saj je finančno ugodneje, če par ni poročen in je prijavljen na različnih naslovih, čeprav živi skupaj. Tudi nadzor nad prejemniki drugih socialnih transferjev je slab in na tem področju bi bile potrebne izboljšave. Pri primerjavi sistemov socialne zaščite v Sloveniji in Veliki Britaniji sem ugotovila, da je večina prejemkov primerljivih, a je nadzor nad prejemniki boljši v Veliki Britaniji.

Ključne besede: socialni transferji, socialna zaščita, socialna država, učinkovitost socialnih transferjev, socialna vključenost, prag tveganja revščine, nadzor nad prejemniki socialnih transferjev.

SUMMARY

The paper deals with social benefits in Slovenia, it focuses on their implementation and role. Social benefits' efficacy was analysed and control over the recipients was addressed in detail. The reasons for unjustified reception of benefits were enumerated and discussed. The paper offers some solutions for the application of a more effective social benefits system. Slovenia is a social state with a stable economic and social development, social inclusion agenda as well as social protection schemes are good and efficient. Thus, Slovenia is placed among those EU member states with the highest awareness of the social dimension. Although social protection expenditures in Slovenia are a bit below the EU average, the at-risk-of-poverty rate in Slovenia is relatively low. Generally speaking, the influence of social benefits on families is positive but sometimes it might weaken work force motivation and encourage illegal work. Fictive single mothers have been a big problem in Slovenia too. It is financially more favourable for a couple not to be married so they pretend to live apart because a single-parent family gets benefits far more easily. I have discovered a notable lack of control over the recipients of social benefits in general, thus considerable improvements will have to be carried out in the area. When comparing the system of social protection in Slovenia to the one in Great Britain, it can be concluded that most of the benefits are comparable, but the control over the recipients is far better in Great Britain.

Key words: social benefits, social protection, social state, the efficacy of social benefits, social inclusion, at-risk-of-poverty rate, control over the recipients of social benefits.

KAZALO

POVZETEK	ii
SUMMARY	iii
1 UVOD	1
2 SOCIALNA DRŽAVA IN IZDATKI ZA SOCIALNO ZAŠČITO	4
2.1 OSNOVNI POJMI	4
2.2 IZDATKI ZA SOCIALNO ZAŠČITO PO METODOLOGIJI ESSPROS	5
2.3 SISTEM POKOJNINSKEGA IN INVALIDSKEGA ZAVAROVANJA	7
2.3.1 Invalidska pokojnina	7
2.3.2 Vdovska pokojnina	8
2.3.3 Družinska pokojnina	8
2.3.4 Razmerje med plačo in pokojnino	9
2.3.5 Odpravnina in oskrbnina	9
2.3.6 Varstveni dodatek	9
2.3.7 Dodatek za pomoč in postrežbo	10
2.3.8 Invalidnina	10
2.4 ZDRAVSTVENO VARSTVO	11
3 SOCIALNI TRANSFERJI MINISTRSTVA ZA DELO, DRUŽINO IN SOCIALNE ZADEVE	12
3.1 TRANSFERJI NEZAPOSLENIM	12
3.2 SUBVENCIONIRANJE ŠTUDENTSKE IN DIJAŠKE PREHRANE	12
3.3 ŠTIPENDIJE	13
3.4 DRUŽINSKI PREJEMKI IN STARŠEVSKA NADOMESTILA TER IZDATKI ZA REJNIŠTVO	14
3.4.1 Starševsko nadomestilo	15
3.4.2 Starševski dodatek	16
3.4.3 Otroški dodatek	17
3.4.4 Dodatek za veliko družino	18
3.4.5 Dodatek za nego otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo	19
3.4.6 Delno plačilo za izgubljeni dohodek	20
3.4.7 Pomoč ob rojstvu otroka	21
3.4.8 Rejnina	21
3.5 TRANSFERJI ZA ZAGOTAVLJANJE SOCIALNE VARNOSTI	21
3.5.1 Denarna socialna pomoč	21
3.5.2 Nadomestilo za invalidnost	24
3.6 TRANSFERJI VOJNIM INVALIDOM, VETERANOM IN ŽRTVAM VOJNEGA NASILJA	25
3.6.1 Transferji vojnim invalidom	25
3.6.2 Transferji veteranom	26
3.6.3 Transferji žrtvam vojnega nasilja	26
3.7 STRUKTURA IN GIBANJE TRANSFERJEV MINISTRSTVA ZA DELO, DRUŽINO IN SOCIALNE ZADEVE	27

4	ANALIZA UČINKOVITOSTI SOCIALNIH TRANSFERJEV.....	31
4.1	VPLIV SOCIALNIH TRANSFERJEV NA REVŠČINO	31
4.2	SOCIALNI TRANSFERJI IN SOCIALNO VKLJUČEVANJE.....	33
4.3	MEDSEBOJNO DELOVANJE SOCIALNIH TRANSFERJEV IN NJIHOV VPLIV NA DRUŽINO	34
4.4	NADZOR NAD PREJEMNIKI SOCIALNIH TRANSFERJEV	38
4.4.1	Pomanjkljivosti nadzora nad prejemniki socialnih transferjev v Sloveniji	39
4.4.2	Nadzor nad prejemniki socialnih transferjev v drugih državah Evropske unije.....	40
4.5	PREDLOGI ZA IZBOLJŠANJE UČINKOVITOSTI SOCIALNIH TRANSFERJEV.	41
4.5.1	Koncept univerzalnega temeljnega dohodka (UTD)	42
4.5.2	Predlogi na podlagi lastnih ugotovitev	43
5	SOCIALNA ZAŠČITA IN SOCIALNA VKLJUČENOST V EVROPSKI UNIJI	44
5.1	REVŠČINA	44
5.2	TRG DELA	44
5.3	SOCIALNI TRANSFERJI.....	45
6	SOCIALNI TRANSFERJI V VELIKI BRITANIJI IN PRIMERJAVA S SLOVENIJO	47
6.1	SISTEM SOCIALNE ZAŠČITE V VELIKI BRITANIJI.....	47
6.2	SOCIALNI TRANSFERJI V VELIKI BRITANIJI	48
6.2.1	Pokojnina.....	49
6.2.2	Prejemki bolnih in nezmožnih za delo	52
6.2.3	Dodatek za iskalce zaposlitve	53
6.2.4	Dodatek za zaposlene z nizkim dohodkom	54
6.2.5	Prejemki ob izgubi bližnje osebe.....	54
6.2.6	Denarna pomoč.....	54
6.2.7	Pomoč revnim - socialni sklad	55
6.2.8	Starševski prejemki	56
6.3	NADZOR NAD PREJEMNIKI SOCIALNIH TRANSFERJEV V VELIKI BRITANIJI... ..	58
6.4	PODOBNOСТИ IN RAZLIKE SOCIALNE ZAŠČITE V VELIKI BRITANIJI IN SLOVENIJI.....	58
7	ZAKLJUČEK	61
	LITERATURA IN VIRI.....	63
	SEZNAM SLIK.....	65
	SEZNAM TABEL	65
	SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC	65
	SEZNAM SLOVENSКИH PREVODOV TUJIH IZRAZOV	67
	IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA	68

1 UVOD

Od leta 2004, ko se je Slovenija pridružila Evropski uniji in prevzela evro, se zdi, da je ekonomski položaj državljanov vse slabši. Uvedba evra je povzročila relativno visoko inflacijo, stanje pa je poslabšala še recesija, ki je svet zajela v preteklem letu, vendar pa dna še nismo dosegli. Urad za makroekonomske analize in razvoj napoveduje, da bo leto 2009 najslabše v zadnjih dvajsetih letih. Inflacija se bo sicer umirila, a gospodarska rast naj bi znašala le 1,1%. UMAR za leto 2009 napoveduje povečanje števila brezposelnih za 15.000 oseb, stopnja brezposelnosti naj bi se tako povečala na 7,7%.

Povečanje števila brezposelnih bo vodilo v povečanje izdatkov za transferje nezaposlenim. Zaradi manjše gospodarske rasti se bodo zmanjšali davčni prihodki, kar bo še dodatno obremenilo proračun. Še posebej zaskrbljujoče pa je dejstvo, da je Slovenija že v letih gospodarske rasti beležila proračunski primanjkljaj, ki ga mora znižati. V javni porabi bo potrebno najti ravnotežje med varčevalnimi ukrepi in socialnimi transferji. Ker je pred nami obdobje negotovosti, je pomen socialnih transferjev še večji. Povečanje števila brezposelnih bo vse več ljudi pahnilo na rob revščine, zato je učinkovitost in pravična razdelitev socialnih transferjev bistvenega pomena.

Sistem socialnih transferjev je obsežen, zapleten in prebivalcev marsikdaj ne spodbuja k delu. V Sloveniji poznamo več kot sto različnih socialnih pravic, ki se uveljavljajo pri različnih službah. Večina socialnih transferjev so pravice v obliki denarnih prejemkov. V prihodnjih letih bo nujna reforma socialnih transferjev, katere cilj je sistem, ki bo bolj motivacijski za delo ter hkrati pravičen in učinkovit.

Potrebna bo tudi reforma pokojninskega in zdravstvenega sistema. Javnofinančne obremenitve bodo vse večje tudi zaradi staranja prebivalstva. V prihodnjih letih se bo namreč delež prebivalstva, starejšega od 65 let, močno povečeval. Po podatkih Statističnega urada je med vsemi prebivalci Slovenije že dobra četrtina upokojencev. Projekcije pa kažejo, da se bo delež starejšega prebivalstva v prihodnjih 50 letih podvojil in bo znašal skoraj tretjino vsega prebivalstva. Spremembe v demografiji in s tem povezane socialno-ekonomske razmere nazorno kažejo tudi podatki o rasti števila upokojencev. Podobni demografski procesi so značilni za vse evropske države, vendar pa je v Sloveniji rodnost na zelo nizki ravni. Zaradi tega so se v zadnjih letih povečali izdatki za starševsko varstvo in družinske prejemke, saj je novi zakon na tem področju prinesel nekatere nove pravice, nekaterim starim pravicam pa povišal višino. Področje starševskega varstva je v Sloveniji, v primerjavi z drugimi državami Evropske unije, na zelo visoki ravni.

Demografskim spremembam, ki se kažejo kot podaljševanje življenjske dobe in zmanjševanje števila rojstev, bo treba prilagoditi tudi zdravstveni sistem. Na področju zdravstva bo ključno zagotoviti, da ob naraščajočih stroških ne bo potrebno zniževati

doseženega standarda javnega zdravstva. Potrebno bo učinkovitejše upravljanje obstoječih virov, kar bo omogočilo boljše zadovoljevanje dejanskih potreb z danimi sredstvi.

V diplomskem delu sem proučila socialne transferje v Sloveniji. Moj namen je predstaviti sistem socialne zaščite v Sloveniji in posebej proučiti socialne transferje, ki se zagotavljajo iz državnega proračuna v okviru Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve. Cilj diplomskega dela je proučiti učinkovitost in upravičenost socialnih transferjev.

Preveriti želim tezo, da je Slovenija socialna država, kot je zapisano v Ustavi in iz tega izhajajočo trditev, da so socialni transferji učinkoviti in pravični pri opravljanju svoje funkcije. Poskušala bom ugotoviti ali so sredstva pravilno razporejena, da so resnično razporejena tistim, ki jih potrebujejo ali nekateri živijo v revščini, medtem ko jih drugi akumulirajo ali neupravičeno prejemajo zaradi površnih zakonov in slabega nadzora nad prejemniki socialnih transferjev. Poiskala bom vzroke za neupravičeno prejetje in poskušala najti rešitve za pravičnejšo razdelitev.

Temo diplomskega dela sem izbrala, ker me tematika socialnih transferjev zanima in sem jo želela podrobno spoznati. Zanimalo me je tudi, zakaj in koliko so matere samohranilke na boljšem v primerjavi s poročenimi materami, saj tudi sama pogosto slišim opazke, da se poroka finančno ne izplača.

Diplomsko delo je sestavljeno iz sedmih poglavij. V drugem poglavju sem opredelila pojem socialne države, socialnega transferja in ostale pomembne pojme s področja socialne zaščite ter izdatke za socialno zaščito po metodologiji ESSPROS. Predstavljena sta tudi sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter sistem zdravstvenega varstva v Sloveniji.

Sledi tretje, osrednje in najobsežnejše, poglavje diplomskega dela, kjer so predstavljeni socialni transferji Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve. Opisala sem posamezne skupine socialnih transferjev, proučila njihovo strukturo in gibanje porabe sredstev med leti 1998 in 2005.

V četrtem poglavju sem analizirala učinkovitost socialnih transferjev v Sloveniji. Proučila sem njihov vpliv na revščino in socialno izključenost in na štirih konkretnih primerih z lastnimi izračuni proučila medsebojno delovanje socialnih transferjev in njihov vpliv na različne družine. Preverila sem nadzor nad prejemniki socialnih transferjev v Sloveniji, opisala njegove pomanjkljivosti in ga primerjala z nadzorom v drugih evropskih državah. Podala sem nekaj lastnih predlogov za izboljšanje učinkovitosti socialnih transferjev in predstavila idejo Damijana o univerzalnem temeljnem dohodku.

V petem poglavju sem primerjala socialno zaščito in socialno vključenost med posameznimi članicami Evropske unije. V šestem poglavju pa sem opisala sistem socialne zaščite v Veliki Britaniji. Predstavila sem sistem socialne zaščite v Veliki

Britaniji, opisala posamezne socialne transferje in jih primerjala s socialnimi transferji v Sloveniji, prav tako tudi nadzor nad prejemniki socialnih transferjev.

V diplomskem delu sem uporabila metodo deskripcije, prav tako metodo analize in metodo kompilacije. Pri izdelavi diplomskega dela sem uporabila strokovne knjige in članke v strokovnih revijah ter literaturo, ki je dostopna na spletu.

Pri pisanju diplomskega dela sem se srečala s pomanjkanjem tiskane literature na temo socialnih transferjev v Sloveniji. Večino podatkov sem pridobila na spletu, predvsem na spletnih straneh Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, Centra za socialno delo Šiška in Statističnega urada Republike Slovenije. Nekaj podatkov žal nisem mogla pridobiti, kar se vidi v tabeli 14. Pomanjkanje podatkov sem ugotovila predvsem za leto 2003. Manjkajo pa tudi novejši podatki, nekateri za leto 2007 in skoraj vsi za leto 2008, saj Statistični urad večino analiz objavi za predpreteklo leto.

2 SOCIALNA DRŽAVA IN IZDATKI ZA SOCIALNO ZAŠČITO

2.1 OSNOVNI POJMI

Po določitih 2. člena Ustave je Slovenija socialna država. To pomeni, da je dolžna zagotavljati ugodne razmere za uresničevanje kratkoročnih in dolgoročnih družbenih in osebnih socialnih interesov ljudi. Dolžna je voditi tako politiko in zakonodajo, da bodo zagotovljene ustrezne okoliščine za uresničevanje in varovanje socialnih interesov in potreb posameznikov in družbe kot celote (Vodovnik, 2004, str. 154).

Pojem socialnega transferja s področja socialne varnosti ni enoznačno opredeljen, zato ga lahko obravnavamo na tri načine (MDDSZ, 2003, str. 3):

1. kot vsi transferji za zagotavljanje socialne zaščite,
2. kot transferji, ki se zagotavljajo iz državnega proračuna v okviru Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve,
3. kot transferji, ki pomenijo denarni prejemek ali subvencijo, ki vplivajo na dohodkovni položaj prebivalstva.

V praksi se pojma socialna zaščita in socialna varnost velikokrat uporabljata nedosledno. Socialna zaščita je najširši pojem, ki obsega socialne sisteme varnosti, vključno s sistemi socialnih zavarovanj, socialnih pomoči in drugih ugodnosti, kot so stanovanjske ugodnosti, subvencije predšolskega varstva, prehrane in davčne olajšave (Bubnov-Škoberne, 2002).

Pojem socialna varnost zajema ožji sistem pravic kot pojem socialna zaščita. S pravicami v sistemu socialne varnosti se zagotavlja varnost in kontinuiteta dohodka delavcem in drugim aktivnim osebam in njihovim družinskim članom v času, ko ne morejo delati ali imajo povečane stroške (Bubnov-Škoberne, 2002).

Glede na vire financiranja ločimo prispevne in neprispevne denarne prejeme. Prispevni denarni prejemi se financirajo iz socialnih zavarovanj kot socialni prispevki delodajalcev in delojemalcev, neprispevni pa iz proračunskih sredstev. Leta 2007 je bilo neprispevnih denarnih prejemkov 22,8%, prispevnih pa 77,2% (Kersnik, 2006, str. 8).

Za različna področja socialne zaščite so v Sloveniji pristojna različna ministrstva. Najobsežnejši del področij spada v resorno pristojnost Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, poleg tega ministrstva pa so za posamezna področja pristojni še Ministrstvo za zdravje, Ministrstvo za okolje in prostor ter Ministrstvo za šolstvo in šport. Posebna koordinacija med posameznimi ministrstvi ni vzpostavljena, usklajevanje poteka preko Vlade Republike Slovenije in njenih teles.

V diplomskem delu se bom osredotočila na socialne transferje, ki se zagotavljajo iz državnega proračuna v okviru Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve.

2.2 IZDATKI ZA SOCIALNO ZAŠČITO PO METODOLOGIJI ESSPROS

ESSPROS je Evropski sistem socialne zaščite. Metodologija ESSPROS predstavlja enoten okvir za prikaz socialne zaščite posamezne države tako, da se v dogovorjeni sistem klasifikacij uvrsti vse nacionalne oblike socialne zaščite. V Sloveniji se izdatki za socialno zaščito spremljajo po metodologiji ESSPROS od leta 1996 in so mednarodno primerljivi (MDDSZ, 2003, str. 9).

V metodologiji ESSPROS razlikujemo osem področij socialne zaščite (MDDSZ, 2003, str. 9):

1. Bolezen in zdravstveno varstvo
2. Invalidnost
3. Starost
4. Smrt hranitelja družine
5. Družina/otroci
6. Brezposelnost
7. Nastanitev
8. Druge oblike socialne izključenosti

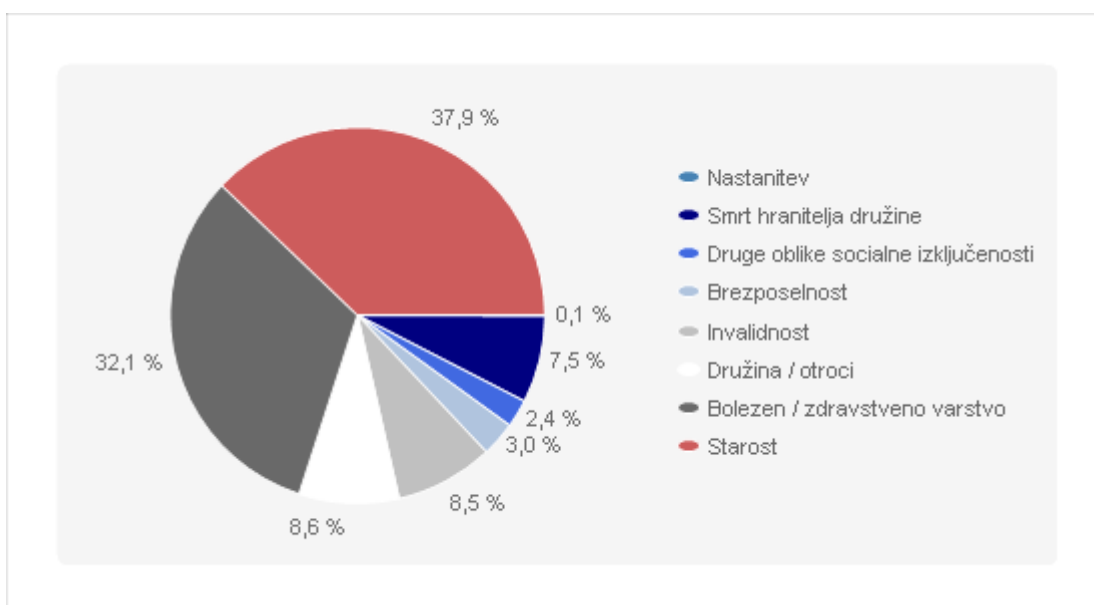
Tabela 1 in slika 1 prikazujeta izdatke za socialne prejemke po področjih socialne zaščite v Sloveniji. Struktura izdatkov za socialne prejemke ne navaja izdatkov za nastanitev zaradi pomanjkljivih podatkov. Slovenija sicer namenja sredstva tudi za nastanitev, vendar v zelo majhnem obsegu.

Tabela 1: Izdatki za socialne prejemke po področju socialne zaščite, Slovenija, 1996-2006

	Mio EUR							
	1996	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Skupaj	2 723	4 365	4 938	5 510	5 823	6 182	6 470	6 894
Bolezen / zdravstveno varstvo	838	1 338	1 551	1 724	1 888	1 993	2 093	2 211
Invalidnost	232	394	431	471	482	507	552	583
Starost	1 202	1 887	2 154	2 462	2 520	2 678	2 741	2 613
Smrt hranitelja družine	54	86	93	100	99	103	129	515
Družina / otroci	231	402	441	471	502	535	556	590
Brezposelnost	116	186	182	173	179	193	211	209
Nastanitev	...	...	...	...	...	...	4	5
Druge oblike socialne izključenosti	50	71	87	108	153	174	184	168

Vir: Statistični urad (2008)

Slika 1: Izdatki za socialne prejemke po področju socialne zaščite, Slovenija, 2006 (Statistični urad, 2008)

Vir: Statistični urad (2008)

V Sloveniji je bilo leta 2006 za programe socialne zaščite namenjenih 6 894 milijonov EUR, kar je za 6,7% več sredstev kot leta 2005, realno je to 4,1% več. Glede na leto 1996 so se sredstva realno povečala za 40,1%, a ker se je hkrati povečeval tudi bruto domači proizvod, se njihov delež v BDP ni bistveno spreminjal. V letu 2006 smo v Sloveniji za socialno zaščito namenili 22,6% BDP. Največ denarja smo v letu 2006 namenili za naslednja področja socialne zaščite (Statistični urad, 2008):

1. Za področje starost; predvsem za starostne pokojnine in invalidske pokojnine, namenjene osebam nad določeno starostjo (37,9% vseh izdatkov za socialne prejemke).
2. Za področje bolezni in zdravstveno varstvo; za prejemke, povezane s telesno ali duševno obolelostjo (32,1%).
3. Za področje družina in otroci; za prejemke, povezane z nosečnostjo, rojstvom otroka, s posvojitvijo, z vzgojo otrok in z vzdrževanjem drugih družinskih članov (8,6%).
4. Za področje invalidnosti; predvsem za invalidske pokojnine, namenjene osebam pod določeno starostjo, in za blago ter storitve, namenjene invalidnim osebam (8,5%).
5. Za področje smrti hranitelja družine; predvsem za družinske pokojnine, namenjenim osebam pod in nad določeno starostjo (7,5%).

Metodologija ESSPROS zajema vse izdatke za socialno zaščito v državi. Izdatki Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve so podrobneje predstavljeni v naslednjem poglavju, zato bom v tem poglavju na kratko predstavila le dve postavki metodologije; in sicer starost ter bolezen in zdravstveno varstvo.

2.3 SISTEM POKOJNINSKEGA IN INVALIDSKEGA ZAVAROVANJA

Sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja obsega obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje na podlagi medgeneracijske solidarnosti ter obvezno in prostovoljno dodatno pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Zavarovanci so vsi zaposleni v Republiki Sloveniji (Vodovnik, 2004, str. 165).

Pogoji za pridobitev pokojnine se spreminjajo. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje je konec lanskega leta objavil pogoje za pridobitev in odmero pravic v letu 2008, ki jih predvideva Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Oseba pridobi pravico do starostne pokojnine, če izpolnjuje pogoje starosti in pokojninske dobe (ZPIZ, 2008):

1. 58 let (56 let za ženske) starosti in 40 let (36 let in 9 mesecev za ženske) pokojninske dobe.
2. 63 (61) let starosti in 20 let pokojninske dobe.
3. 65 (63) let starosti in 15 let zavarovalne dobe.

Starostna meja se zniža za vsakega otroka ali posvojenca, za katerega je oseba skrbela, vendar pa lahko to pravico uveljavi le eden od staršev. Znižanje starostne meje je zagotovljeno tudi ženski, ki se je zaposlila pred 18. letom starosti (Vodovnik, 2004, str. 171). Absolutna omejitev znižanja starosti je 53 let za ženske in 58 let za moške (ZPIZ, 2008).

Starostna pokojnina se odmeri od mesečnega povprečja plač, ki jih je zavarovanec prejel v katerikoli zaporednih 18 letih zavarovanja po 1. januarju 1970, ki so zanj najugodnejša. Starostna pokojnina se odmeri v odstotku od pokojninske osnove, ki jo določa zakon. Najnižja pokojninska doba, ki daje zavarovancu pravico do pokojnine je 15 let in sicer v višini 35% (38%) pokojninske osnove, kar je najmanjša možna odmera starostne pokojnine. Ta odstotek se za vsako nadaljnje leto pokojninske dobe poveča za 1,5%. Oseba pa lahko ostane v zavarovanju tudi po dopolnitvi starosti 63 oziroma 61 let, v tem primeru se vsako nadaljnje leto delovne dobe vrednoti z odmernim odstotkom v višini 1,5% pokojninske osnove. Pokojnina se prvo leto poveča za 0,3% na mesec, drugo leto za 0,2% na mesec in tretje leto za 0,1% mesečno. Če ostaja oseba v zavarovanju več kot tri leta, se ji pokojnina ne povečuje več (Vodovnik, 2004, str. 173). Najnižja pokojninska osnova v Republiki Sloveniji po podatkih statističnega urada od 1. januarja 2009 znaša 535,51 EUR, najvišja pa 2.142,04 EUR.

2.3.1 Invalidska pokojnina

»Invalidnost je stanje, ki je posledica sprememb zdravstvenega stanja, ki jih ni mogoče odpraviti z zdravljenjem ali ukrepi medicinske rehabilitacije, če so te posledice ugotovljene po predpisanem postopku in če imajo te spremembe za posledico trajno zmanjšanje možnosti, da bi mu bilo mogoče zagotoviti oziroma ohraniti delovno mesto oziroma poklicno napredovanje (Vodovnik, 2004, str. 174).«

Invalidnost se razvršča v tri kategorije (Vodovnik, 2004, str. 174):

1. I. kategorija - če zavarovanec ni več zmožen opravljati dela ali če gre pri njem za poklicno invalidnost, nima pa več preostale delovne zmožnosti;
2. II. kategorija - če je delovna zmožnost zmanjšana za 50% ali več;
3. III. kategorija - če je delovna zmožnost zmanjšana za manj kot 50% oziroma če lahko zavarovanec opravlja delo s polovičnim delovnim časom ali če zavarovanec še lahko dela v svojem poklicu, vendar ne na svojem delovnem mestu.

Vzrok za nastanek invalidnosti je lahko poškodba pri delu, poklicna bolezen, bolezen in poškodba izven dela. Pravice na temelju invalidnosti pridobi zavarovanec, ki je vključen v obvezno zavarovanje praviloma ne glede na pokojninsko dobo. Višina invalidske pokojnine je odvisna od vzroka nastanka invalidnosti, starosti in pokojninske dobe. Če je invalidnost posledica poškodbe pri delu ali poklicne bolezni, se invalidska pokojnina odmeri v enaki višini kot starostna pokojnina za pokojninsko dobo najmanj 40 let, ne glede na starost (Vodovnik, 2004, str. 175-177).

2.3.2 Vdovska pokojnina

Vdovsko pokojnino lahko uveljavi vdova oziroma vdovec umrlega zavarovanca, če izpolnjuje pogoje. Prvi splošni pogoj je starost vdove ali vdovca. Če ima status zavarovanca, je pogoj za pridobitev pravice starost 53 let ob zavarovančevi smrti ali vsaj 48 let, vendar lahko pravico uveljavi šele ob dopolnjenem 53. letu starosti. Če oseba ni zavarovanec, zadostuje starost 48 oziroma 44 let in 6 mesecev za vdovo, a lahko začne uživati pravico šele ob dopolnjenem 48. letu starosti. Drug pogoj za pridobitev vdovske pokojnine je popolna nezmožnost za delo ob smrti ali eno leto po smrti zakonca. Tretji pogoj je, da je dolžan vdovec ali vdova preživljati enega ali več otrok, ki imajo pravico do vdovske pokojnine po umrlem zavarovancu. Vdovska pokojnina se odmeri od starostne ali invalidske pokojnine, ki bi jo zavarovanec pridobil ob smrti in se določi v višini 70% osnove (Vodovnik, 2004, str. 182).

2.3.3 Družinska pokojnina

Družinska pokojnina pripada otrokom, posvojencem oziroma osebam, ki jih je zavarovanec v času svoje smrti preživljal. Otroci imajo pravico do družinske pokojnine do dopolnjenega 15. leta starosti ali do konca šolanja ali vajeništva, vendar ne dalje kot do dopolnjenega 26. leta starosti. Starši, ki jih je zavarovanec preživljal, pa pridobijo pravico do družinske pokojnine, če so do smrti zavarovanca dopolnili starost, ki je pogoj za pridobitev starostne pokojnine ali so bili ob smrti zavarovanca popolnoma nezmožni za delo. Bratje in sestre lahko pridobijo pravico do družinske pokojnine, če izpolnjujejo pogoje, ki so določeni za otroka ali umrlega zakonca (Vodovnik, 2004, str. 183).

Družinska pokojnina se odmeri od osnove, določene za odmero družinske pokojnine v relativnem znesku, katerega višina je odvisna od števila družinskih članov. Skupni

znesek osnove, ki pripada enemu ali več upravičencem je od 70% do 100% osnove. Če otrok izgubi oba starša in je upravičen do družinske pokojnine po enem, mu pripada še 30% od osnove po drugem roditelju (Vodovnik, 2004, str. 183).

2.3.4 Razmerje med plačo in pokojnino

V novembru 2008 je znašala povprečna mesečna neto plača 945,34 EUR, povprečna mesečna neto starostna pokojnina 603,79 EUR, povprečna mesečna neto invalidska pokojnina 483,70 EUR, povprečna mesečna neto družinska oziroma vdovska pokojnina 416,32 EUR ter povprečje vseh pokojnin 554,15 EUR (ZPIZ, 2009).

Tabela 2: Razmerje med povprečno plačo in pokojnino

Pokojnina	Delež povprečne plače
Plača	100%
Starostna pokojnina	63,8%
Invalidska pokojnina	51,2%
Družinska pokojnina	44,0%
Vse pokojnine	58,6%

Vir: ZPIZ (2008)

2.3.5 Odpravnina in oskrbnina

Odpravnina in oskrbnina sta pravici do denarnih prejemkov, ki pripadajo vdovi ali vdovcu, ki ne izpolnjuje pogojev za pridobitev vdovske pokojnine po umrlem zakoncu. Odpravnina pripada vdovi oziroma vdovcu, ki nima statusa zavarovanca in je določena v višini šestmesečnega zneska vdovske pokojnine, ki bi mu pripadala, če bi imel pravico do vdovske pokojnine. Izplača se v šestih mesečnih obrokih (Vodovnik, 2004, str. 184).

Oskrbnina je pravica, ki pripada vdovi oziroma vdovcu, če se je v tridesetih dneh od izgube pravice do odpravnine ali vdovske pokojnine prijavil na zavodu za zaposlovanje in če izpolnjuje pogoje za pridobitev varstvenega dodatka. Oskrbnina znaša toliko kot vdovska pokojnina, uživati pa jo je mogoče največ dve leti (Vodovnik, 2004, str. 184).

2.3.6 Varstveni dodatek

Varstveni dodatek je posebna pravica, ki je namenjena osebam, ki so upravičene do ene izmed pokojnin, vendar ta ne dosega najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo. Pogoj je, da oseba prebiva v Republiki Sloveniji, da skupaj z družinskimi člani nima večjega premoženja in da ima vsaj 15 let pokojninske dobe. Varstveni dodatek se odmeri od razlike med pokojnino, ki pripada osebi in najnižjo pokojnino za polno

pokojninsko dobo. Oseba, ki ima 15 let pokojninske dobe, dobi varstveni dodatek v višini 60% razlike med njeno pokojnino in najnižjo pokojnino za polno pokojninsko dobo. Ta odstotek pa se povečuje za vsako dodatno leto pokojninske dobe, tako da dobi oseba s 35 leti pokojninske dobe 100% znesek (Vodovnik, 2004, str. 185).

2.3.7 Dodatek za pomoč in postrežbo

Pravico do dodatka za pomoč in postrežbo imajo osebe, ki jim je za zadovoljevanje osnovnih življenjskih potreb potrebna stalna pomoč in postrežba drugega. Ta pravica pripada prejemnikom starostne, invalidske, vdovske ali družinske pokojnine, ki imajo stalno prebivališče v Republiki Sloveniji ter slepim osebam, ki so pridobitno aktivne ali so oslepele med prejemanjem pokojnine (Vodovnik, 2004, str. 185).

Oseba ni zmožna zadovoljevati osnovnih življenjskih potreb, če se ne more samostojno gibati, se hraniti in oblačiti. O obstoju pogojev za pridobitev pravice poda mnenje invalidska komisija. Dodatek se odmeri v višini 70% najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo, če oseba ne more opravljati vseh osnovnih življenjskih potreb ter v višini 35%, če ni zmožna opravljati večine osnovnih življenjskih potreb (Vodovnik, 2004, str. 186).

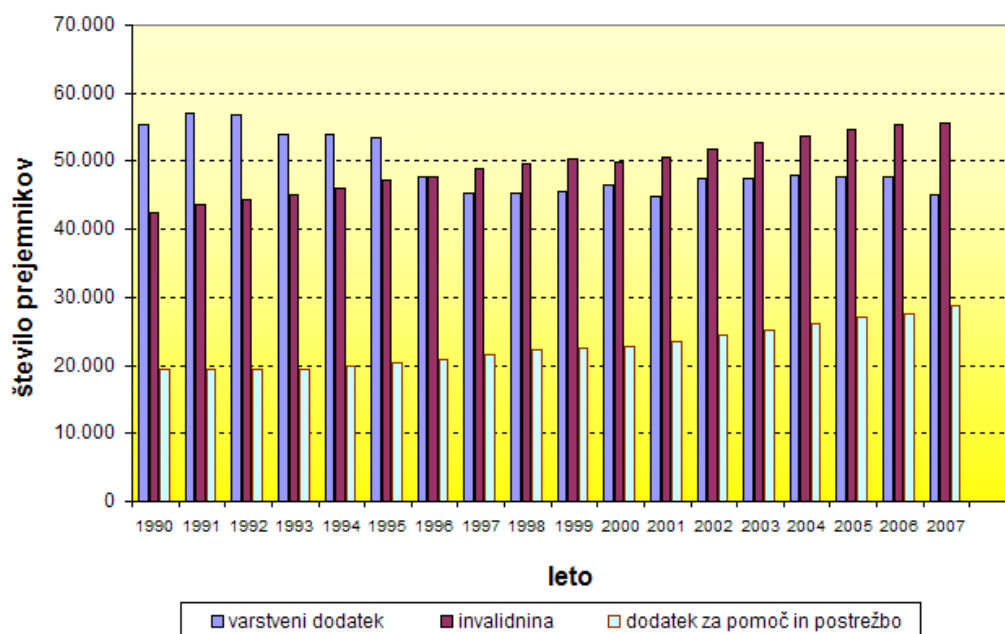
2.3.8 Invalidnina

Invalidnina pripada zavarovancem v primeru telesne okvare. Pravico do invalidnine pridobi zavarovanec za telesno okvaro, ki je posledica poškodbe pri delu ali poklicne bolezni, če znaša najmanj 30%, ne glede na pokojninsko dobo ter bolezni in poškodbe izven dela, če znaša telesna okvara najmanj 50% in če ima zavarovanec zahtevano pokojninsko dobo, ki je določena z zakonom. Telesne okvare so razdeljene v osem stopenj, pri prvi stopnji je telesna okvara 100%, pri osmi pa 30%. Če je okvara posledica poškodbe pri delu ali poklicne bolezni, se odmeri polna invalidnina, če pa gre za bolezen ali poškodbo izven dela, se odmeri 70% zneska invalidnine (Vodovnik, 2004, str. 186).

Slika 2 prikazuje gibanje števila prejemnikov denarnih prejemkov iz naslova pokojninskega in invalidskega zavarovanja med leti 1990 in 2007. Iz slike je razvidno, da se število prejemnikov varstvenega dodatka manjša, medtem ko se število prejemnikov dodatka za pomoč in postrežbo in invalidnine iz leta v leto večja, kar je posledica staranja prebivalstva.

Slika 2: Prejemniki varstvenega dodatka, invalidnine in dodatka za pomoč in postrežbo med leti 1990 in 2007 (ZPIZ, 2008)

Vir: ZPIZ (2008)

2.4 ZDRAVSTVENO VARSTVO

Zakon ureja dve obliki zdravstvenega varstva. Prva oblika so aktivnosti, ukrepi in storitve nosilcev in izvajalcev zdravstvene dejavnosti, druga oblika pa je zagotavljanje denarnih prejemkov osebam, ki zaradi sprememb v zdravstvenem stanju niso sposobne za delo (Vodovnik, 2004, str. 217).

Zdravstveno zavarovanje obsega obvezno in prostovoljno zdravstveno zavarovanje. Glavni nosilec zdravstvenega zavarovanja je Zavod za zdravstveno zavarovanje Republike Slovenije, vendar lahko prostovoljna dodatna zavarovanja izvajajo tudi druge pravne osebe. Sredstva za obvezno zdravstveno zavarovanje se zagotavljajo zlasti s prispevki, ki jih plačujejo zavodu zavarovanci in delodajalci. Osnova za plačilo prispevkov so bruto plače in bruto nadomestila plače za čas odsotnosti z dela oziroma bruto zavarovalne osnove, po katerih so samostojne kategorije zavarovancev zavarovane v pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Vodovnik, 2004, str. 223).

Ob nastanku zavarovalnega primera pripadajo upravičencu pravice do zdravstvenih storitev v skladu z zakonom in predpisi, pripadajo pa jim tudi nekatere premoženjske pravice. To so pravica do plačila zdravstvenih storitev, pravica do nadomestila plače med začasnim zadržanjem z dela, pravica do povračila potnih stroškov v zvezi z uveljavitvijo zdravstvenih storitev, pogrebna in posmrtnina (Vodovnik, 2004, str. 221).

3 SOCIALNI TRANSFERJI MINISTRSTVA ZA DELO, DRUŽINO IN SOCIALNE ZADEVE

Za različna področja socialne zaščite so v Sloveniji pristojna različna ministrstva. Najobsežnejši del spada v resorno pristojnost Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, ki v okviru svojega finančnega načrta predstavlja 13-14% vseh izdatkov za socialno zaščito. O pravicah iz posameznih sistemov odločajo različni izvajalci.

3.1 TRANSFERJI NEZAPOSLENIM

Transferji nezaposlenim zajemajo denarno nadomestilo za primer brezposelnosti, denarno pomoč v času vključitve v programe izobraževanja in usposabljanja in druge transferje nezaposlenim; pravica do povrnitve prevoznih, selitvenih in potnih stroškov ter plačilo prispevkov.

Denarno nadomestilo za primer brezposelnosti lahko pridobi brezposelna oseba, če ji delovno razmerje ni prenehalo po lastni krivdi. Višina nadomestila znaša prve tri mesece 70%, vse nadaljnje mesece pa 60% zavarovančeve povprečne mesečne plače v zadnjih dvanajstih mesecih pred nastankom brezposelnosti. Trajanje denarnega nadomestila je odvisno od časa zavarovanja za primer brezposelnosti. Po podatkih Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve je povprečna višina denarnega nadomestila v oktobru 2008 znašala 533 EUR bruto na mesec, najnižja 268 EUR, najvišja pa 805 EUR na mesec.

Skupna sredstva za denarne pravice brezposelnim so v lanskem letu znašala 99,4 milijona evrov. V mesecu novembru 2008 je bila vlada prisiljena prerazdeliti sredstva, saj se je število prejemnikov denarnih nadomestil povečalo s 15.400 na 16.200 oseb. Zaradi recesije se v letu 2009 pričakuje 16% več brezposelnih kot lani. Po letih upadanja brezposelnosti se bo ta začela znova povečevati, kar bo precej povečalo proračunske izdatke. Največ brezposelnih se pričakuje med zaposlenimi za določen čas (Zagorac, 2008). Po podatkih Statističnega urada je bilo januarja 2009 na Zavodu za zaposlovanje Republike Slovenije registriranih 69.283 oseb.

3.2 SUBVENCIONIRANJE ŠTUDENTSKE IN DIJAŠKE PREHRANE

Subvencioniranje študentske prehrane se zagotavlja z odobritvijo posameznih obrokov prehrane pri ponudniku subvencionirane študentske prehrane v posameznem mesecu. Zagotavlja se v obliki tiskanih bonov. Višina subvencije znaša

2,35 EUR. Vse osebe s statusom študenta so upravičene do enega obroka za vsak delovni dan v mesecu (ZŠŠP, 3. člen).

S 1. 9. 2008 je stopil v uporabo Zakon o subvencioniranju dijaške prehrane. Ta zakon določa pravico dijakov do dnevnega toplega obroka. Srednja šola mora vsak šolski dan dijakom zagotoviti topel obrok. Financiranje toplega obroka se zagotavlja iz sredstev državnega proračuna, in sicer v višini 2,42 EUR za dnevni topel obrok.

3.3 ŠTIPENDIJE

Šolajoči se prejemajo dva denarna prejemka; državno in Zoisovo štipendijo. Poleg državnih in Zoisovih obstajajo še kadrovske štipendije, ki pa jih podeljujejo delodajalci in se ne financirajo iz državnega proračuna.

Državne štipendije se dodelijo upravičencem, pri katerih povprečni mesečni dohodek na družinskega člana v preteklem letu ne presega 60% minimalne plače za tiste upravičence, ki se šolajo ali študirajo v kraju svojega stalnega prebivališča in od 60% do 65% minimalne plače za tiste upravičence, ki se šolajo ali študirajo izven kraja svojega stalnega prebivališča (MDDSZ, 2008).

Osnovna štipendija od 1. 9. 2008 znaša 37,47 EUR za dijaka in 56,21 EUR za študenta. K osnovni štipendiji se dodelijo dodatki glede na dohodek družinskega člana, vrsto in področje izobraževanja, učni oziroma študijski uspeh, za izobraževanje zunaj stalnega prebivališča in za štipendiste s posebnimi potrebami (MDDSZ, 2008).

Zoisove štipendije prejemajo posebno nadarjeni dijaki in študentje. Podeljujejo se od leta 1986 z namenom dvigovanja izobrazbene ravni najspodobnejšega dela mladih. Osnovno merilo za pridobitev Zoisove štipendije za intelektualno nadarjenost so izrazito visoke intelektualne sposobnosti, ki se ugotavljajo s testi sposobnosti. Kandidat mora doseči rezultat, ki ga uvršča med zgornje 3% najspodobnejših v svoji generaciji. Za umetniško nadarjenost na določenem umetniškem področju se šteje prejem državnega priznanja ali nagrade, uvrstitev do vključno 3. nagrade na državnem tekmovanju, mednarodno priznanje ali uvrstitev v finale mednarodnih tekmovanj (MDDSZ, 2008).

Tabela 3 prikazuje število prejemnikov štipendij od leta 2000 do 2006. Število Zoisovih štipendistov je vsa leta na približno enaki ravni, število republiških štipendistov pa je naraščalo med leti 2000 in 2003, po tem letu pa je začelo upadati. Če bi bil odstotek prejemnikov republiških štipendij vsa leta enak, bi moralo število prejemnikov padati, skladno z upadanjem števila otrok. Gibanje števila prejemnikov lahko tako pripišemo spreminjajočim se standardom življenja ali pa so posledica spremenjenih kriterijev pri dodeljevanju republiških štipendij.

Tabela 3: Štipendisti in povprečne decembrske štipendije po vrstah štipendij, Slovenija, 2000-2006

	Vrste štipendij				
	SKUPAJ	Kadrovske štipendije	Republiške štipendije	Zoisove štipendije	Iz drugih skladov
2000					
Število štipendistov	59.368	7.598	39.822	11.716	232
Povprečna štipendija (v EUR)	109,57	122,68	103,90	120,18	126,86
2001					
Število štipendistov	59.999	7.082	40.578	12.123	216
Povprečna štipendija (v EUR)	119,34	134,78	113,50	131,03	135,20
2002					
Število štipendistov	60.957	7.000	40.802	12.750	405
Povprečna štipendija (v EUR)	130,19	149,80	122,68	142,71	139,37
2003					
Število štipendistov	61.207	6.864	40.971	12.956	416
Povprečna štipendija (v EUR)	136,87	157,32	129,36	151,06	126,86
2004					
Število štipendistov	60.691	7.077	40.659	12.920	35
Povprečna štipendija (v EUR)	146,47	164	139,37	159,82	210,73
2005					
Število štipendistov	58.563	5.726	38.919	12.877	1.041
Povprečna štipendija (v EUR)	151,06	176,51	141,88	165,66	203,22
2006					
Število štipendistov	57.427	5.829	37.750	12.823	1.025
Povprečna štipendija (v EUR)	158,15	143,56	150,22	170,67	179,85

Vir: Statistični urad RS (2008)

3.4 DRUŽINSKI PREJEMKI IN STARŠEVSKA NADOMESTILA TER IZDATKI ZA REJNIŠTVO

V Sloveniji ureja področje starševskega varstva in družinskih prejemkov Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, ki ureja zavarovanje za starševsko varstvo in pravice, ki iz tega izhajajo. Družinski prejemki in starševska nadomestila ter izdatki za rejništvo zajemajo otroški dodatek, dodatek za nego otroka, dodatek za veliko družino, pomoč ob rojstvu otroka, starševsko nadomestilo, starševski dodatek, delno plačilo za izgubljeni dohodek in rejnine.

3.4.1 Starševsko nadomestilo

Starševsko nadomestilo je nadomestilo plače oziroma osebni prejemek, ki izhaja iz zavarovanja za starševsko varstvo. Pravica do starševskega nadomestila zajema: porodniško nadomestilo, očetovsko nadomestilo, nadomestilo za nego in varstvo otroka in posvojiteljsko nadomestilo (ZSDP, 38. člen).

Pravico do starševskega nadomestila imajo (ZSDP, 39. člen):

1. osebe, ki imajo pravico do starševskega dopusta in so bile zavarovane po tem zakonu pred dnevom nastopa posamezne vrste starševskega dopusta;
2. osebe, ki nimajo pravice do starševskega dopusta, če so bile zavarovane po tem zakonu najmanj 12 mesecev v zadnjih treh letih pred nastopom posamezne vrste starševskega dopusta.

Osnova za posamezno vrsto starševskega nadomestila je povprečna osnova, od katere so bili obračunani prispevki za starševsko varstvo v zadnjih 12 mesecih pred mesecem vložitve prve vloge za eno od vrst starševskega dopusta. Sem spada plača in nadomestilo plače kot na primer bolniško nadomestilo, nadomestilo za nego in varstvo otroka oziroma družinskega člana, starševsko nadomestilo, nadomestilo za brezposelnost, denarna pomoč v času brezposelnosti. Če prispevki za starševsko varstvo upravičencu niso bili obračunani za vseh zadnjih 12 mesecev, se mu za manjkajoče mesece kot osnova upošteva 55% minimalne plače. Za upravičence, ki nimajo pravice do starševskega dopusta in so bili zavarovani najmanj 12 mesecev v zadnjih treh letih pred nastopom posamezne vrste starševskega dopusta, se kot osnova upošteva 55% minimalne plače in se za vsak mesec zavarovanja za starševsko varstvo, ki ga je imel v zadnjih treh letih pred uveljavitvijo pravice do starševskega nadomestila, poveča za 2%, vendar za največ 50% minimalne plače. To pomeni, da lahko upravičenec prejema največ 105% minimalne plače in najmanj 79% minimalne plače. Višina starševskega nadomestila je omejena navzgor z 2,5 kratnikom povprečne bruto plače v Republiki Sloveniji (ZSDP, 41. člen).

Tabela 4 prikazuje število prejemnikov in višino izplačanih sredstev za starševska nadomestila med leti 1994 in 2008. Tabela odraža gibanje števila rojstev in razvidno je, da je to zadnja leta spet v porastu. Kljub temu pa ni povsem skladna z gibanjem števila rojstev, saj je število rojstev doseglo dno leta 2003 in ne 2002. Število prejemnikov je od leta 1994 padalo, po letu 2002 pa spet narašča in leta 2007 je število prejemnikov skoraj enako, kot jih je bilo leta 1994, in sicer 19.620. V letu 2008 pa se je število prejemnikov starševskega nadomestila spet močno povečalo, saj je tudi število rojstev naraslo.

Tabela 4: Prejemniki starševskega nadomestila

Leto	Upravičenci	Izplačana sredstva (v EUR)
1994	19.257	62.032.010
1995	17.261	70.212.109
1996	17.080	78.835.474
1997	16.916	88.475.375
1998	16.374	94.182.206
1999	16.181	102.409.869
2000	16.343	115.713.470
2001	16.617	132.056.309
2002	15.944	137.363.190
2003	17.443	146.969.934
2004	16.972	155.8925.05
2005	17.534	173.190.706
2006	18.338	191.126.564
2007	19.260	212.433.205
2008	20.959	249.771.124

Vir: MDDZ (2008)

3.4.2 Starševski dodatek

Starševski dodatek je denarna pomoč staršem, kadar po rojstvu otroka niso upravičeni do starševskega nadomestila (ZSDP, 58. člen). Pravico do starševskega dodatka ima mati, če je državljanica Republike Slovenije s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji. Pravica traja 365 dni od rojstva otroka (ZSDP, 61. člen).

Upravičenke do starševskega dodatka so prijavljene v pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Oče ima pravico pod enakimi pogoji kot mati, če mati sklene pogodbo o zaposlitvi, zapusti otroka, trajno ali začasno ni sposobna za samostojno življenje in delo ali če mati umre (ZSDP, 59. člen). Starševski dodatek znaša od 1. 7. 2008 dalje 188,90 EUR mesečno (MDDSZ, 2008).

Tabela 5 prikazuje število upravičencev do starševskega dodatka in višino izplačanih sredstev med leti 1994 in 2008. Gibanje števila upravičencev je podobno kot gibanje števila prejemnikov starševskega nadomestila, število je najnižje leta 2002 in po tem letu postopoma narašča. V praksi so prejemnice starševskega dodatka predvsem brezposelne matere in študentke.

Tabela 5: Prejemniki starševskega dodatka

Leto	Upravičenci	Izplačana sredstva v EUR
1994	2.474	1.767.167
1995	3.015	2.325.834
1996	2.822	2.321.135
1997	2.734	2.363.269
1998	2.616	2.394.199
1999	2.563	2.515.698
2000	2.452	2.537.139
2001	2.317	2.597.371
2002	2.175	3.261.571
2003	2.498	4.707.949
2004	2.808	5.349.407
2005	2.832	5.536.204
2006	3.011	6.007.657
2007	3.025	6.115.771
2008	2.961	6.299.921

Vir: MDDSZ (2008)

3.4.3 Otroški dodatek

Otroški dodatek je dopolnilni prejemek za preživljanje, vzgojo in izobraževanje otroka, kadar dohodek na družinskega člana ne presega 99% povprečne plače v Republiki Sloveniji v preteklem koledarskem letu oziroma v predpreteklem koledarskem letu, če se otroški dodatek uveljavlja v mesecu januarju, februarju ali marcu. Pravica do otroškega dodatka se uveljavlja do otrokovega 18. leta starosti, za otroke, starejše od 18 let pa le, če se šolajo, dokler imajo status učenca, dijaka, študenta in vajenca, vendar ne dalje kot do dopolnjenega 26. leta starosti. Pravica do otroškega dodatka se prizna za dobo enega leta (ZSDP, 70. člen).

Tabela 6 prikazuje število prejemnikov otroškega dodatka in višino izplačanih sredstev med leti 1994 in 2008. Število upravičencev je naraščalo do leta 2003, po tem letu pa je začelo postopoma upadati. Leta 2008 je bilo do otroškega dodatka upravičenih 376.802 oseb.

Tabela 6: Prejemniki otroškega dodatka

Leto	Upravičenci	Izplačana sredstva v EUR
1994	187.639	44.975.459
1995	222.634	58.557.402
1996	342.443	88.065.852
1997	408.536	104.813.294
1998	410.864	111.438.424
1999	405.040	149.972.070
2000	411.397	187.381.088
2001	412.495	200.578.088
2002	408.051	214.747.062
2003	401.549	230.415.757
2004	392.538	233.940.268
2005	379.014	236.219.082
2006	380.589	241.109.263
2007	379.108	246.012.095
2008	376.802	275.828.481

Vir: MDDSZ (2008)

Tabela 7 prikazuje dohodkovne razrede, iz katerih je razvidna višina otroškega dodatka za posamezno družino. Dohodek na družinskega člana dobimo tako, da seštejemo bruto dohodek celotne družine in ga delimo s številom družinskih članov.

Tabela 7: Kriteriji za dodelitev otroškega dodatka (CSD Šiška, 2008)

Dohodek na družinskega člana v % povprečne plače RS	Znesek otroškega dodatka		
	1. otrok	2. otrok	3. otrok
Do 15%	110,41	121,45	132,50
Nad 15% do 25%	94,40	104,36	114,25
Nad 25% do 30%	71,95	80,41	88,85
Nad 30% do 35%	56,74	64,75	72,90
Nad 35% do 45%	46,40	54,15	61,85
Nad 45% do 55%	29,40	36,80	44,15
Nad 55% do 75%	22,05	29,40	36,80
Nad 75% do 99%	19,20	26,56	32,91

Vir: CSD Šiška (2008)

3.4.4 Dodatek za veliko družino

Dodatek za veliko družino je letni prejemek, ki je namenjen družinam s tremi ali več otroki, ki so mlajši od 18 let oziroma od 26 let, če se šolajo in imajo status učenca, dijaka, vajenca ali študenta. Pravica velja od leta 2002. Pravico do dodatka ima eden

od staršev pod pogojem, da imajo eden od staršev in otroci skupno stalno prebivališče v Republiki Sloveniji (ZSDP, 77. člen). Dodatek za družino s tremi otroki znaša od 1. 7. 2008 dalje 378,26 EUR, za družino s štirimi ali več otroki pa 461,29 EUR. Dodatek za veliko družino se izplača enkrat letno (CSD Šiška, 2008). Iz tabele 8, ki prikazuje število prejemnikov in višino izplačanih sredstev za dodatek za veliko družino, lahko razberem, da se število družin s tremi ali več otroki povečuje.

Tabela 8: Prejemniki dodatka za veliko družino

Leto	Upravičenci	Izplačana sredstva v EUR
2002	23.946	2.498.122
2003	24.363	5.449.912
2004	24.419	7.993.218
2005	24.962	8.340.352
2006	26.779	9.406.009
2007	28.132	10.053.947
2008	28.830	10.699.060

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2008)

3.4.5 Dodatek za nego otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo

Dodatek za nego otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo, je pravica, ki jo lahko uveljavlja eden od staršev za otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo in je namenjen kritju povečanih življenjskih stroškov, ki jih ima družina zaradi bolnega otroka. Mesečna višina dodatka za nego otroka od 1. 7. 2008 znaša 97,15 EUR, za otroke s težko motnjo v duševnem razvoju in težko gibalno ovirane otroke pa 194,75 EUR (CSD Šiška, 2008).

Tabela 9 prikazuje gibanje števila otrok, za katere so starši upravičeni do dodatka za nego otroka in višino izplačanih sredstev med leti 1999 in 2008. Število otrok, ki prejmejo dodatek, je iz leta v leto večje. To bi lahko pripisali večjemu številu obolenj ali pa vedno večji osveščenosti mater, da so do dodatka upravičene.

Tabela 9: Prejemniki dodatka za nego otroka

Leto	Upravičenci	Izplačana sredstva v EUR
1999	4.424	2.673.518
2000	4.731	3.015.348
2001	4.963	3.458.362
2002	5.219	4.904.853
2003	5.263	5.832.269
2004	5.325	5.887.022
2006	5.551	6.469.107
2007	5.683	6.831.776
2008	5.957	7.588.230

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2008)

3.4.6 Delno plačilo za izgubljeni dohodek

Delno plačilo za izgubljeni dohodek je osebni prejemek, ki ga prejme eden od staršev, če prekine delovno razmerje ali začne delati krajši delovni čas zaradi nege in varstva otroka s težko motnjo v duševnem razvoju ali težko gibalno oviranega otroka. Pravica velja od 1. 1. 2003 in jo lahko uveljavlja eden od staršev. To pomeni, da eden od staršev bodisi zapusti dotedanjo službo in začne delati samo 4 ure na dan, ali pa se odjavi iz evidence brezposelnih oseb na območni enoti zavoda za zaposlovanje zato, da ostane doma z bolnim otrokom. V tem primeru prejema nadomestilo plače v višini minimalne plače, po zakonu pa mu pripada tudi dodatek za nego otroka v višini 194,75 EUR in najverjetneje tudi otroški dodatek (MDDSZ, 2008).

Iz tabele 10, ki prikazuje število prejemnikov delnega plačila za izgubljeni dohodek in višino izplačanih sredstev, je razvidno, da se je število prejemnikov v treh letih skoraj potrojilo. Vendar pa tega ne bi pripisala naraščanju števila prizadetih otrok, saj je to število vsa leta na podobni ravni, ampak dejstvu, da se več staršev odloča koristiti to pravico.

Tabela 10: Prejemniki delnega plačila za izgubljeni dohodek

Leto	Upravičenci	Izplačana sredstva V EUR
2003	164	812.990
2004	322	1.400.609
2005	326	1.797.429
2006	429	2.141.316
2007	438	2.546.183
2008	446	2.954.296

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2008)

3.4.7 Pomoč ob rojstvu otroka

Pomoč ob rojstvu otroka je enkratni denarni prejemek namenjen nakupu opreme za novorojenca. Namesto denarja je mogoče v enaki vrednosti izbrati opremo za novorojenca v obliki zavitka. Pravico do pomoči ob rojstvu otroka ima vsak otrok, katerega mati ali oče ima stalno prebivališče v Republiki Sloveniji. Pravico lahko uveljavlja mati ali oče najkasneje 60 dni po rojstvu otroka. Pomoč ob rojstvu otroka od 1. 7. 2008 znaša 269,90 EUR (CSD Šiška, 2008).

3.4.8 Rejnina

Rejnik je za posameznega rejenca upravičen do mesečne rejnine, ki zajema oskrbnino in plačilo dela. Oskrbnino sestavljajo sredstva za materialne stroške za rejenca ter denarni prejemek v znesku otroškega dodatka, kot je določen za najnižji dohodkovni razred za prvega otroka, v skladu z Zakonom o starševskem varstvu in družinskih prejemkih. V letu 2008 so znašali materialni stroški 262,20 EUR, denarni prejemek v višini otroškega dodatka pa 118,74 EUR, tako je oskrbnina skupaj znašala 380,94 EUR. Oskrbnina se lahko zniža, če rejniku ni potrebno kriti stroškov za obleko in obutev za rejenca, in sicer v višini 25% materialnih stroškov. Za ravno toliko se oskrbnina lahko zviša ob izrednih izdatkih za potrebe rejenca (MDDSZ, 2008).

3.5 TRANSFERJI ZA ZAGOTAVLJANJE SOCIALNE VARNOSTI

Transferji za zagotavljanje socialne varnosti zajemajo denarno socialno pomoč in nadomestilo za invalidnost za duševno in telesno prizadete.

3.5.1 Denarna socialna pomoč

Po Zakonu o socialnem varstvu se z denarno socialno pomočjo upravičencem zagotavljajo sredstva za zadovoljevanje minimalnih življenjskih potreb v višini, ki omogoča preživetje. Šteje se, da je preživetje omogočeno, če so upravičencu zagotovljeni dohodki, ki so po plačilu davkov in obveznih prispevkov za socialno varnost v višini minimalnega dohodka. Od 1. 7. 2008 osnovni znesek minimalnega dohodka znaša 221,70 EUR. Do denarne socialne pomoči so upravičene osebe, ki nimajo dohodkov ali pa so pod zgornjo višino. Če dohodkov sploh nimajo, prejmejo navedeni znesek v celoti, sicer pa v višini razlike med lastnimi dohodki in navedenimi zneski. Poleg tega cenusa je pri presoji upravičenosti pomembno tudi, ali ima posameznik oziroma družina premoženje, s katerim bi se lahko preživljala (MDDSZ, 2008).

Višina denarne socialne pomoči za upravičenca, ki nima lastnih dohodkov po Zakonu o socialnem varstvu, se določi v višini minimalnega dohodka. Minimalni dohodek, od katerega je mogoče pridobiti denarno socialno pomoč, od 1. 7. 2008 znaša za

samsko osebo in prvo odraslo osebo v družini 221,70 EUR, za vsako naslednjo odraslo osebo v družini 155,19 EUR, za otroka in povišanje za enostarševsko družino 66,51 EUR (MDDSZ, 2008).

Denarna socialna pomoč se prvič dodeli za največ tri mesece. Ponovna dodelitev je odvisna od okoliščin, ki jih presodi uradna oseba na centru za socialno delo, vendar se ne dodeli za dlje kot za dobo šestih mesecev. V primeru, ko je upravičenec star nad 60 let, bolan ali invalid, se lahko denarna pomoč dodeli za dobo enega leta. Upravičencu, ki ima več kot 60 let, je za delo trajno nezmožen in je brez dohodkov in premoženja ter nima nikogar, ki bi ga bil dolžan in sposoben preživljati, in živi doma, se dodeli trajna denarna socialna pomoč (Zakon o socialnem varstvu, 33. člen).

Tabela 11 prikazuje število upravičencev do denarne socialne pomoči po regijah. Ugotavljam, da je največji delež prebivalcev, ki prejemanjo denarno socialno pomoč v Podravski in Pomurski regiji, kar je tudi sicer skladno z življenjskih standardom, saj je v teh dveh regijah najnižji.

Tabela 11: Število upravičencev do denarne socialne pomoči po regijah (MDDSZ, 2008)

Regija	Število prebivalcev (junij 2007)	Št. upravičencev DSP (avgust 2008)			Delež prebivalcev, ki prejemanjo DSP glede na celotno prebivalstvo (%)		
		Odrasli	otroci	skupaj	Odrasli	otroci	skupaj
	1	2	3	4	5	6	7
SLOVENIJA	2.019.406	42.209	13.493	55.702	2,09	0,67	2,76
Osrednjeslovenska	506.829	5.629	1.619	7.248	1,11	0,32	1,43
Obalno-kraško	107.062	1.725	403	2.128	1,61	0,38	1,99
Gorenjska	200.585	1.928	467	2.395	0,96	0,23	1,19
Goriška	119.945	982	129	1.111	0,82	0,11	0,93
Savinjska	260.121	7.742	2.290	10.032	2,98	0,88	3,86
Jugovzhodna Slovenija	141.129	2.949	1.668	4.617	2,09	1,18	3,27
Pomurska	121.964	5.044	1.643	6.687	4,14	1,35	5,48
Notranjsko-kraška	51.830	638	202	840	1,23	0,39	1,62
Podravska	320.863	11.140	3.736	14.876	3,47	1,16	4,64
Koroška	73.594	1.441	298	1.739	1,96	0,40	2,36
Spodnjeposavska	70.242	1.731	663	2.394	2,46	0,94	3,41

Vir: MDDSZ (2008)

Tabela 12 prikazuje starost vlagateljev in delež glede na skupno število vseh vlagateljev. Največ, 50,92% vseh vlagateljev, je starih med 27 in 45 let. Sledi starostna skupina od 46 do 59 let, kjer je 27,41% vseh vlagateljev in mladi med 22 in 26 letom starosti, kjer je vlagateljev 17,06%. Vlagateljev, ki so starejši od 60 let je vsega skupaj le 7%.

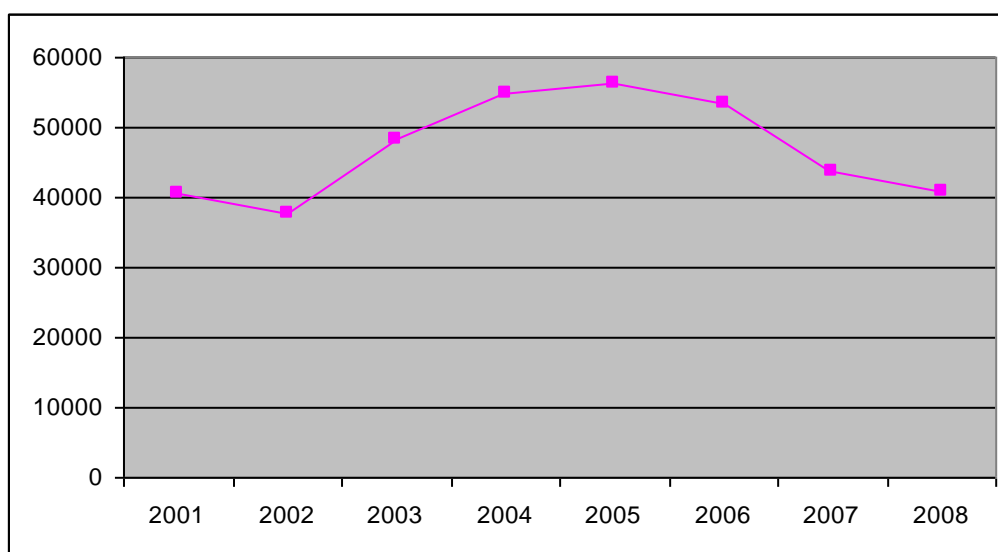
Tabela 12: Število izplačanih denarnih socialnih pomoči gleda na starost vlagatelja za junij 2008 (MDDSZ, 2008)

STAROST VLAGATELJA							
18-21 let (št./delež)	22-26 let (št./delež)	27-45 let (št./delež)	46-59 let (št./delež)	60-64 let (št./delež)	65-79 let (št./delež)	80+ let (št./delež)	SKUPAJ (št./delež)
2.931 (7,48)	6.683 (17,06)	16.034 (40,92)	10.740 (27,41)	1.309 (3,34)	1.131 (2,89)	312 (0,80)	39.180 (100)

Vir: MDDSZ (2008)

Slika 3 prikazuje povprečno mesečno število prejemnikov denarne socialne pomoči med leti 2001 in 2008. Iz grafa je razvidna tendenca naraščanja števila prejemnikov denarnih socialnih pomoči do leta 2005, po tem letu pa se je število prejemnikov zmanjševalo, kar je posledica sprejetja strožje zakonodaje. V letu 2009 pričakujem, da se bo zaradi naraščajočega števila brezposelnih število prejemnikov spet povečalo.

Slika 3: Povprečno število prejemnikov denarne socialne pomoči

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2008)

V izrednih okoliščinah se lahko dodeli izredna denarna socialna pomoč. Pomoč se lahko dodeli tudi v primerih, ko upravičenec sicer presega cenzus za dodelitev denarne socialne pomoči, a se je iz razlogov, na katere ni mogel vplivati, znašel v položaju materialne ogroženosti. V vlogi mora vlagatelj točno navesti za kakšen namen potrebuje pomoč in natančno opredeliti višino sredstev, ki jih potrebuje, upravičenec pa je dolžan sprejeto pomoč porabiti za ta namen. Vlagatelj lahko zaprosi za dve vrsti izredne denarne socialne pomoči. Izredna denarna socialna pomoč za obdobje se dodeli za materialno ogroženost, ki bo trajala več kot dva

meseca. Enkratna izredna denarna socialna pomoč se dodeli v enkratnem znesku, ker gre za trenutno materialno ogroženost.

Tabela 13 prikazuje povprečno mesečno število prejemnikov različnih vrst denarne socialne pomoči. Za razliko od števila prejemnikov izredne denarne pomoči za obdobje, ki je naraščalo do leta 2007, je število prejemnikov drugih vrst denarne socialne pomoči naraščalo do leta 2005 in po sprejetju strožje zakonodaje upadlo.

Tabela 13: Povprečno mesečno število prejemnikov DSP in povprečna mesečna višina DSP (Statistični urad, 2008)

DSP	2002	2003	2004	2005	2006	2007
DSP za obdobje						
Povp. mesečno število prejemnikov	37421	47800	54367	55696	52910	43197
Povp. višina v EUR	153	183	189	194	197	204
DSP trajna						
Povp. število prejemnikov	361	452	464	472	468	446
Povprečna višina v EUR	141	180	189	195	200	206
DSP izredna za obdobje						
Povp. število prejemnikov	368	817	996	1074	1173	821
Povprečna višina v EUR	144	178	192	191	196	216
DSP izredna enkratna						
Povp. število prejemnikov	1831	2729	3447	3735	3513	2764
Povp. višina v EUR	147	183	194	198	203	219

Vir: Statistični urad (2008)

3.5.2 Nadomestilo za invalidnost

Nadomestilo za invalidnost pridobi invalidna oseba ne glede na socialno stanje. Prvi pogoj je, da invalidna oseba, če lahko uveljavi pravice iz naslova invalidnosti po drugih predpisih, to pravico najprej uveljavi iz tega naslova. Šele če je višina sredstev nižja od višine nadomestila za invalidnost, lahko uveljavi razliko do nadomestila za invalidnost. Višina nadomestila za invalidnost znaša 35% povprečnega neto dohodka na zaposlenega v minulem letu v Republiki Sloveniji in se uskladi dvakrat letno z rastjo cen življenjskih potrebščin (MDDSZ, 2008).

Če invalidna oseba, ki prejema nadomestilo za invalidnost, potrebuje pomoč druge osebe pri opravljanju osnovnih življenjskih funkcij, lahko uveljavlja pravico do dodatka za tujo nego in pomoč. Pomoč in višina dodatka je odvisna od tega, ali je invalidni osebi nujno potrebna pomoč in postrežba pri opravljanju vseh ali pri večini osnovnih življenjskih funkcij. Višina dodatka za tujo nego in pomoč pri opravljanju večine življenjskih funkcij znaša 10% povprečne neto plače v Sloveniji v minulem letu, višina dodatka za pomoč pri opravljanju vseh življenjskih funkcij pa znaša 20% povprečne neto plače v Sloveniji v minulem letu. Od 1. 7. 2008 znaša dodatek za tujo nego in pomoč za invalidne osebe, ki potrebujejo pomoč pri opravljanju vseh osnovnih življenjskih potreb 158,69 EUR, za osebe, ki potrebujejo pomoč pri opravljanju večine osnovnih življenjskih potreb pa 79,35 EUR (MDDSZ, 2008).

3.6 TRANSFERJI VOJNIM INVALIDOM, VETERANOM IN ŽRTVAM VOJNEGA NASILJA

3.6.1 Transferji vojnim invalidom

Transferji vojnim invalidom zajemajo naslednje prejemke:

1. Vojna invalidnina. Vojna invalidnina je odškodnina za okvaro zdravja in izgubljene delovne zmožnosti v obrambi domovine. Mesečni znesek invalidnine vojnih invalidov se odmeri v odstotku od odmerne osnove (Zakon o vojnih invalidih, 17. člen).

2. Dodatek za posebno invalidnost. Vojni invalid ima pravico do dodatka za posebno invalidnost, če mu je invalidnost priznana na podlagi okvar zdravja, in sicer v višini 25% od odmerne osnove za 100% invalidnost, 19% od odmerne osnove za 80% ali 90% invalidnost, 12% odmerne osnove za 60% ali 70% invalidnost ter 6% odmerne osnove, če gre za okvaro funkcije ene ali več okončin, ki je posledica bolezni, ocenjene z najmanj 80% invalidnostjo. V primeru, da ima invalid dve okvari zdravja, ki se vsaka posebej smatra za 100% invalidnost, (npr. amputacija obeh okončin in izguba vida) mu pripada dodatek za posebno invalidnost v višini 35% odmerne osnove (Pravilnik o ugotavljanju odstotka vojne invalidnosti, 17. člen).

3. Dodatek za pomoč in postrežbo. Vojni invalid je upravičen tudi do dodatka za pomoč in postrežbo ob pogojih in v višini po predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

4. Invalidski dodatek. Pravico do invalidskega dodatka ima vojni invalid I. do V. skupine ne glede na starost in zmožnost za delo ter vojni invalid VI. do X. skupine, ki je dopolnil 55 let starosti ali je trajno popolnoma nezmožen za delo (ZVojI, 41. člen).

5. Doživljenjska mesečna renta vojnim invalidom. Za posebno pravico vojnemu invalidu, ki je utrpel poškodbe v vojni za Slovenijo in mu je odstotek

invalidnosti priznan trajno, se šteje doživljenjska mesečna renta. Odmeri se v odstotku od osnove, ki je enak odstotku priznane invalidnosti. Osnova za odmero rente je enaka trikratnemu najvišjemu znesku doživljenjske mesečne rente iz Zakona o žrtvah vojnega nasilja druge svetovne vojne (ZPPZV91, 3. člen).

6. Družinska invalidnina. Družinska invalidnina je denarna pravica, do katere so upravičeni družinski člani padlega borca in vojnega invalida I. do VII. skupine. Pravica pripada zakoncu ob dopolnjenem 55. letu starosti, pred dopolnjenim 55. letom pa, le če so popolnoma nezmožni za delo, dokler taka nezmožnost traja. Potomcem pripada pravica do dopolnjenega 15. leta starosti oziroma do konca predpisanega rednega šolanja, če imajo status študenta, če so popolnoma nezmožni za delo, pa dokler taka nezmožnost traja (ZVojI, 57. člen).

7. Družinski dodatek. Družinski člani padlega borca ali umrlega vojnega invalida imajo pravico do družinskega dodatka in posmrtnine.

3.6.2 Transferji veteranom

Denarna prejemka vojnih veteranov sta veteranski dodatek in dodatek za pomoč in postrežbo, določene kategorije vojnih veteranov so upravičene še do letnega prejemka, pogrebnine in posmrtnine.

Pravico do veteranskega dodatka ima vojni veteran, če delež prejemkov na družinskega člana ne dosega osnove za veteranski dodatek. Osnova za ugotavljanje pravice do veteranskega dodatka in za določanje njegove višine je enaka osnovi za ugotavljanje pravice do invalidskega dodatka po Zakonu o vojnih invalidih. Mesečni znesek veteranskega dodatka se določi v odstotku od razlike med osnovo in deležem prejemkov na družinskega člana (ZVV, 10. člen).

Vojni veteran s priznano pokojninsko dobo v dvojnem trajanju od leta 1941 neprekinjeno do 15. 5. 1945, borec za severno mejo in vojni dobrovoljec, odlikovanec z najvišjim državnim odlikovanjem ter organizator narodne zaščite ima pravico do letnega prejemka v višini osnove (ZVV, 14. člen). Za omenjeno skupino vojnih veteranov ima oseba, ki poskrbi za pogreb, pravico do pogrebnine v višini trikratnega zneska osnove, veljavne na dan smrti vojnega veterana, vendar največ do zneska dejanskih stroškov pogreba (ZVV, 18. člen).

3.6.3 Transferji žrtvam vojnega nasilja

Zakon o žrtvah vojnega nasilja omogoča varstvo naslednjim kategorijam: taborščniki, zaporniki, ukradeni otroci, izgnanci, interniranci, delovni deportiranci, begunci, pregnanci, prisilni mobiliziranci, otroci žrtev vojnega nasilja in družinski člani umrle žrtve vojnega nasilja. Žrtev vojnega nasilja lahko ob izpolnjevanju pogojev pridobi status, če se je nasilje nad njo izvajalo vsaj tri mesece.

Denarni prejemek, do katerega so upravičene žrtve vojnega nasilja, je doživljenjska mesečna renta. Renta se valorizira tako kot pokojnine in po zakonu o žrtvah vojnega nasilja znaša za vsak mesec nasilja za taboriščnika in zapornika po 300 tolarjev (1,25 EUR), za izgnanca in interniranca po 200 tolarjev (0,83 EUR) ter za delovnega deportiranca in pobeglega pred izgonom po 120 tolarjev (0,50 EUR) (ZZVN, 16. člen).

3.7 STRUKTURA IN GIBANJE TRANSFERJEV MINISTRSTVA ZA DELO, DRUŽINO IN SOCIALNE ZADEVE

Izdatki Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve so se v zadnjih letih povečevali počasneje kot skupni izdatki za socialno zaščito v Sloveniji. V okviru finančnega načrta Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve je prišlo v zadnjih letih do notranjega prestrukturiranja sredstev. Zmanjšujejo se deleži za transferje nezaposlenim ter vojnim invalidom, veteranom in žrtvam vojnega nasilja, povečujejo se deleži za družinske prejemke, starševsko varstvo in rejništvo ter sredstva za zagotavljanje socialne varnosti. To prestrukturiranje je posledica novih zakonskih ureditev, ki izhajajo iz Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih in Zakona o socialnem varstvu, pa tudi posledica zmanjšanja števila brezposelnih.

Tabela 14 prikazuje sredstva za posamezne socialne transferje in odhodke državnega proračuna. Vseh podatkov nisem mogla pridobiti. Iz tabele je razvidno gibanje celotnih sredstev za socialne transferje. Ta so se leta 1999 realno zvišala za 3,7%, že naslednje leto pa so celo realno padla za 0,7%. Leta 2001 so se sredstva spet realno povečala in to za kar 6%. V naslednjih letih je razviden trend upadanja celotnih sredstev za socialne transferje, saj so se vsako leto malo zmanjšala.

Sredstva za transferje brezposelnim so med leti 1998 in 2003 izmenično naraščala in se zniževala, vendar je po tem letu viden trend zniževanja izdatkov za transferje brezposelnim, kar je posledica zniževanja stopnje brezposelnosti v državi.

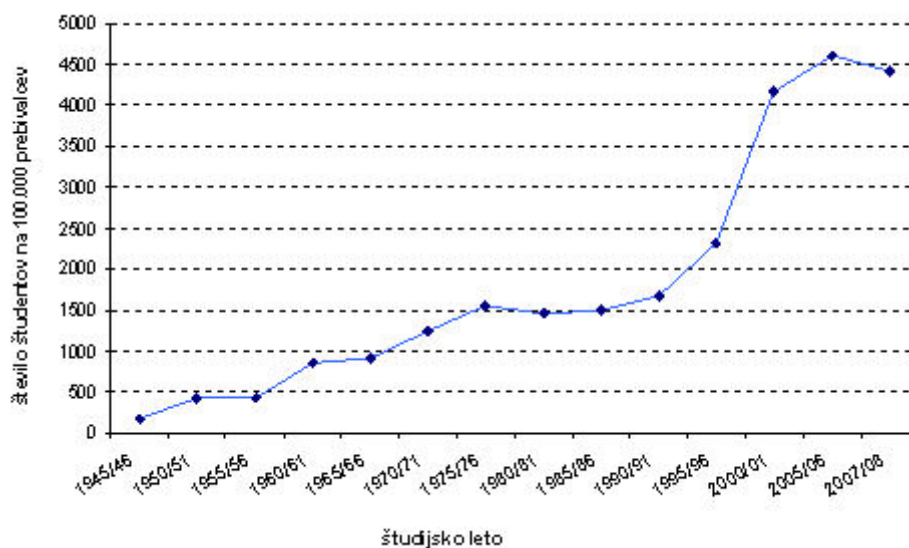
Tabela 14: Sredstva za transferje MDDSZ in odhodki državnega proračuna (v 000 EUR)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Transferji nezaposlenim	121.331	120.242	99.185	114.401	106.486	109.116	105.249	101.525	101.328	99.863	99.404
Subvencioniranje študentske prehrane	5.151	5.974	6.553	6.797	8.891	-	12.352	12.457	-	-	-
Rep. štipendije	53.424	57.483	63.342	70.518	76.371	82.819	87.638	89.104	90.034	92.557	-
Družinski prejemki in starševska nadomestila ter rejništvo	215.030	258.472	309.903	364.082	390.363	414.812	440.209	458.140	470.117	503.974	553.614
Transferji za zagotavljanje soc. varnosti	49.530	52.637	58.679	69.539	93.880	-	159.840	160.239	-	-	-
Transferji vojnim inv., veteranom in žrtvam voj.nasilja	62.287	62.066	64.950	69.449	73.954	76.493	76.093	76.884	-	-	-
SKUPAJ soc. transf. MDDSZ	506.755	556.876	602.614	694.789	749.947	-	886.854	904.004	-	-	-
Skupaj odhodki državnega proračuna	-	4.017.274	4.293.711	4.983.103	5.567.033	-	-	-	-	-	-
Delež soc. transferjev MDDSZ v dr. proračunu	13,9	13,9	14,0	13,9	13,5	-	13,3	12,2	-	-	-
Indeks cen življenjskih potrebščin		106,1	108,9	108,4	107,5	104,6	104,0	102,3	102,5	103,6	105,7

Vir: Statistični urad (2008), Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2003)

Sredstva za subvencioniranje študentske prehrane so se vsa leta povečevala. To je posledica vsako leto večjega števila študentov, kar je razvidno iz slike 4, ki prikazuje število študentov, vpisanih na visokošolski dodiplomski študij, na 100.000 prebivalcev.

Slika 4: Število študentov, vpisanih na visokošolski dodiplomski študij, na 100.000 prebivalcev, Slovenija, 1945-2007 (Statistični urad, 2008)

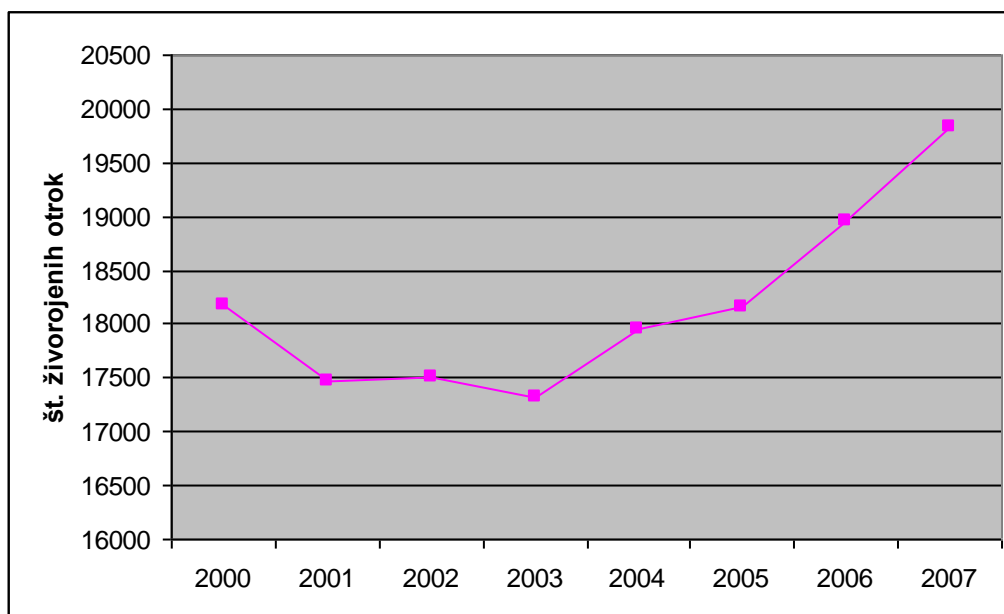

Vir: Statistični urad (2008)

Sredstva za družinske prejemke, starševska nadomestila in rejništvo so se leta 1999 realno povečala za 14%, leta 2000 za 10,9%, leta 2001 pa za 9%, medtem ko so leta 2002 realno padla za 0,3%. Po tem letu so se sredstva spet realno povečevala zaradi uveljavitve nekaterih novih pravic; leta 2003 za 1,3%, leta 2004 za 2,1% in leta 2005 za 2,7%. Leta 2006 so sredstva za družinske prejemke spet nekoliko upadla, saj so v primerjavi z letom 2005 realno narasla le za 0,1%. V letu 2007 so sredstva realno narasla za 3,6%, leta 2008 pa kar za 4,1%. Viden je trend naraščanja sredstev za družinske prejemke, starševska nadomestila in rejništvo, kar lahko pripišemo tudi ponovnemu počasnemu naraščanju števila rojenih otrok.

Slika 5 prikazuje število živorojenih otrok med leti 2000 in 2007. Iz slike je razvidno, da je število rojstev upadalo in leta 2003 doseglo dno, po tem letu pa število rojstev spet narašča. Iz tega je mogoče sklepati, da se bodo v prihodnjih letih izdatki za družinske prejemke še povečevali. Slovenija pa je tudi ena izmed držav z najbolj prijazno zakonodajo glede dolžine in plačila porodniškega dopusta.

Slika 5: Število živorojenih otrok med leti 2000 in 2007

Vir: Statistični urad (2008)

Sredstva za transferje za zagotavljanje socialne varnosti so se realno povečevala do leta 2001, po tem letu pa so se začela zmanjševati, vendar so se v letu 2003 precej povečala, saj je prišlo do uveljavitve nove višine denarnih socialnih pomoči. Leta 2004 in 2005 pa so se realno spet nekoliko zmanjšala, kar je posledica strožje zakonodaje in zmanjševanja števila brezposelnih. Sredstva za transferje vojnim invalidom, vojnim veteranom in žrtvam vojnega nasilja se vsa leta zmanjšujejo, kar je posledica umrljivosti med prejemniki.

4 ANALIZA UČINKOVITOSTI SOCIALNIH TRANSFERJEV

Slovenija je lani za različne socialne transferje posameznikom in gospodinjstvom namenila 961 milijonov evrov. Povprečno na letni ravni to pomeni 411 EUR na prebivalca, na mesečni ravni pa 34 EUR na prebivalca. Ker so izdatki za socialne transferje veliki, je zelo pomembno, da ti dosežejo svoj namen. Predvsem je pomembno, da so socialni transferji dodeljeni tistim, ki jih zares potrebujejo, za kar pa so potrebni jasni kriteriji pri dodeljevanju in učinkovit nadzor nad prejemniki socialnih transferjev.

Damijan (2008) meni, da je v Sloveniji razmislek glede bodoče ureditve socialne države nujen zaradi poenostavitve in racionalizacije sistema socialnih transferjev ter njihove večje učinkovitosti glede doseganja ciljev socialne politike. Socialna politika pa mora stremeti k zagotavljanju minimalnih pogojev za eksistenco in razvoj vsakega posameznika v tej družbi ne glede na njegov status ter k zagotavljanju socialne pomoči tistim, ki jo resnično potrebujejo.

4.1 VPLIV SOCIALNIH TRANSFERJEV NA REVŠČINO

Analize revščine v skladu z metodologijo Eurostata izvaja Statistični urad, ki je v letu 2002 začel izračunavati indikatorje po spremenjeni metodologiji, kjer se za določitev praga tveganja revščine izhaja iz ekvivalentnega dohodka, mediane kot srednje vrednosti, 60% prereza, OECD prilagojene ekvivalenčne lestvice in distribucije oseb namesto gospodinjstev (MDDSZ, 2003, str. 16).

Kazalniki so izračunani za dve definiciji dohodka. Pri prvi gre za denarni dohodek po definiciji Evropskega panela gospodinjstev, ki jo uporabljajo vse države članice Evropske unije. V drugem primeru pa je denarnemu dohodku prištet še dohodek v naravi; lastna proizvodnja in druge nedenarne oblike dohodka. Dohodek v naravi v mnogih državah članicah predstavlja znaten delež skupnega dohodka, tudi v Sloveniji, zato se kazalnike socialne povezanosti objavlja z upoštevanjem tega dohodka. Ob upoštevanju samo denarnega dohodka je stopnja revščine od leta 1997 rahlo padala in je primerljiva s povprečjem Evropske unije, ob upoštevanju tudi dohodka v naravi pa je stopnja za približno 2,5 odstotne točke nižja, kar kaže na ugoden vpliv dohodka v naravi na stopnjo tveganja revščine (MDDSZ, 2003, str. 16).

Stopnja tveganja revščine je odstotek oseb, ki živijo v gospodinjstvih z neto ekvivalentnim dohodkom pod pragom tveganja revščine. Stopnja tveganja revščine pred socialnimi transferji je izračunana glede na isti prag tveganja revščine kot stopnja tveganja revščine, le da od dohodka odštejemo socialne transferje. Stopnja tveganja revščine se lahko izračuna na dva načina, odvisno od tega, ali pokojnine štejemo med socialne transferje ali ne (MDDSZ, 2003, str. 16).

Pri analizi revščine se upoštevajo le socialni prejemki, ne pa tudi storitve kot jih zajema metodologija ESSPROS. Med socialne prejemke se štejejo prejemki, ki jih posamezniki ali družine prejemajo na osnovi socialnega zavarovanja in socialni prejemki, ki se ne financirajo iz prispevkov, ampak iz državnega in občinskih proračunov, zato absolutne zveze med višino izdatkov za socialno zaščito po metodologiji ESSPROS in izračunom tveganja revščine zaradi različnega zajemanja podatkov ni. Kljub temu pa višina izdatkov za socialno zaščito nedvomno vpliva na stanje revščine v vsaki državi (MDDSZ, 2003, str. 17).

Podatki kažejo, da imajo najpomembnejši vpliv na zniževanje revščine pokojnine, ki stopnjo revščine v Sloveniji znižajo kar za 20 odstotnih točk, v Evropski Uniji pa za 16 odstotnih točk. To je lahko posledica dejstva, da Slovenija namenja več za starost. Nadaljnji vpliv je še bolj izrazit po letu 2000, ko se je začela uvajati državna pokojnina.

Tabela 15: Strukturni kazalniki socialne povezanosti - dohodek in revščina, 1998-2005

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Brez dohodka v naravi								
Stopnja tveganja revščine v %	13,8	13,6	13,0	12,9	11,9	11,7	11,8	11,7
Stopnja tveganja revščine pred socialnimi transferji (pokojnine vključene) v %	19,8	20,5	20,2	20,2	18,8	18,9	19,4	24,2
Stopnja tveganja revščine pred socialnimi transferji (brez pokojnin) v %	39,9	40,7	40,8	41,5	40,2	40,8	40,6	40,7
Z dohodom v naravi								
Stopnja tveganja revščine v %	11,6	11,6	11,3	10,6	9,9	10,0	10,4	11,1
Stopnja tveganja revščine pred socialnimi transferji (pokojnine vključene) v %	17,2	17,7	17,5	17,3	16,3	16,2	17,2	23,2
Stopnja tveganja revščine pred socialnimi transferji (brez pokojnin) v %	36,2	37,4	37,2	37,6	36,1	36,9	37,4	39,3

Vir: Statistični urad (2008)

Iz tabele 15 je razvidno, da se stopnja tveganja revščine po izplačilu socialnih transferjev niža, medtem ko za stopnjo tveganja pred socialnimi transferji to vedno ne drži. Stopnja tveganja revščine pred socialnimi transferji, brez dohodka v naravi, je namreč med leti 2002 in 2005 naraščala, medtem ko je stopnja tveganja revščine po socialnih transferjih ostala približno enaka, kar kaže na ugoden vpliv socialnih transferjev. Prav tako je viden ugoden vpliv dohodka v naravi na stopnjo revščine, saj jo v povprečju zniža za dve odstotni točki. Vendar pa je razvidno, da se ta vpliv z leti manjša. Leta 1998 je namreč dohodek v naravi znižal stopnjo tveganja revščine za 2,2 odstotni točki, leta 2005 pa samo še za 0,6 odstotnih točk. Leta 2006 je stopnja tveganja revščine znašala 11,7%, leta 2007 pa 11,5%. Drugih podatkov za leti 2006 in 2007 ni na voljo, prav tako še nobenih podatkov za preteklo leto.

4.2 SOCIALNI TRANSFERJI IN SOCIALNO VKLJUČEVANJE

Februarja 2000 je Vlada Republike Slovenije sprejela Program za boj proti revščini in socialni izključenosti. V sprejetem programu je bila politika socialnega vključevanja opredeljena kot prednostna vladna politika. Socialno vključevanje v Sloveniji se sooča z naslednjimi ključnimi izzivi (MDDSZ, 2003, str. 29-30):

1. Razvoj vključujočega trga dela in spodbujanje zaposlovanja kot pravice in možnosti za vse. Brezposelnost je eden glavnih vzrokov za revščino in socialno izključenost, zato je spodbujanje zaposlovanja ključnega pomena. Kljub dejstvu, da brezposelnost v Sloveniji upada, strukturne težave brezposelnosti ostajajo. Glavni izziv je zmanjšati strukturna neravnovesja z večjim poudarkom na ukrepih aktivne politike zaposlovanja za dolgotrajno brezposelne, nekvalificirane, mlade in starejše brezposelne in Rome. Prihodnje dejavnosti je potrebno usmeriti v odpravljanje razlogov za revščino, med katerimi so najpomembnejši nizka raven izobrazbe, neustrezna poklicna usposobljenost in težave pri iskanju zaposlitve. Politika mora ljudi, ki so odvisni od socialnih transferjev pripeljati nazaj na delo ter ustvariti številčnejša in boljša delovna mesta. Zagotoviti je potrebno tudi delovna mesta za najbolj ranljive skupine ljudi, ki se soočajo s težavami socialne izključenosti; to so invalidi, osebe z motnjami v duševnem razvoju, odvisniki, bivši zaporniki in brezdomci.

2. Odpravljanje izobrazbenih pomanjkljivosti. Izobrazbena struktura odraslega prebivalstva se izboljšuje, toda delež oseb s končano višje in visokošolsko izobrazbo je še vedno relativno nizek. Nizka izobrazbena raven je poleg brezposelnosti glavni krivec revščine in socialne izključenosti. Vključevanje mladih v izobraževanje se povečuje, toda osip je še vedno relativno visok, še posebej pri poklicnem izobraževanju. Vsak posameznik, ki opusti šolanje, preden si pridobi ustrezen poklic, zmanjšuje svoje zaposlitvene možnosti, zato je zmanjševanje osipa v srednjih šolah ena ključnih strategij v boju proti revščini in socialni izključenosti.

3. Zagotavljanje ustreznih bivalnih razmer za vse. Izboljšati je potrebno dostop do stanovanj za gospodinjstva z nizkimi dohodki tako, da se poveča število neprofitnih stanovanj. Oblikovati je potrebno nov sistem subvencioniranja najemnin ter zagotoviti stanovanjske razmere za druge ranljive skupine ljudi in ustrezne oblike za preprečevanje brezdomstva.

4. Oživljanje slabše razvitih območij. Vzhodna Slovenija je v slabšem položaju po višini BDP, brezposelnosti, pričakovani življenjski dobi, umrljivosti in številu prejemnikov socialne pomoči. Reforma regionalne politike naj bi zmanjšala regionalne razlike, vendar pa še ni prinesla rezultatov, saj pokrajine še niso bile ustanovljene.

5. Izboljšanje zagotavljanja sredstev. Zagotavljanje socialnih storitev bo treba še bolj prilagajati potrebam uporabnikov. Kljub hitri širitvi v zadnjih letih obstoječe zmogljivosti ne bodo mogle zadovoljiti naraščajočih potreb, kar bo zahtevalo

koordinacijo delovanja med državno in lokalno ravni. Treba bo pripraviti obsežno zdravstveno reformo, saj obstoječa ne omogoča enakega dostopa do zdravstvenih storitev. Cilj je uvesti takšno ureditev, da bo večina za zdravje bistvenih stvari na voljo v okviru obveznega zdravstvenega zavarovanja.

6. Zagotavljanje ustreznega dohodka in sredstev za človeka dostojno življenje. Ob upoštevanju visokega deleža izdatkov za socialno zaščito je raven revščine v Sloveniji relativno nizka. Analize revščine kažejo, da so socialni prejemki ustrezno usmerjeni v dohodkovno najšibkejše skupine prebivalstva. V zadnjih letih so se možnosti za prejemanje tovrstnih prejemkov in njihova višina izboljšale, zlasti pri denarni socialni pomoči ter pri nekaterih družinskih prejemkih in državnih pokojninah. Uvedba dodatnih prejemkov ni potrebna, treba pa je preveriti medsebojno delovanje teh prejemkov ter njihov vpliv na dohodkovni položaj različnih tipov družin s ciljem, da se ugotovi kopičenje prejemkov pri enih in izpad iz tega sistema pri drugih. Treba bo proučiti sistem in ustrezno porazdeliti sredstva po celotni družbi ter se tako izogniti pastem revščine.

Ob upoštevanju skupnih strateških ciljev Evropske unije in trenutnega stanja v Sloveniji je splošni dolgoročni pristop zgrajen na gospodarskem razvoju in učinkoviti povezavi med gospodarsko, zaposlovalno in socialno politiko. Splošne politike bodo: povečati zaposlovanje in vračanje na delo tistih ljudi, ki dobivajo prejemke; povečati naložbe v izobraževanje in spodbujati vseživljenjsko učenje; izboljšati dostop do stanovanj, zdravstvenih in socialnih storitev; zmanjšati regionalne razlike ter zagotoviti tesno sodelovanje med vlado, socialnimi partnerji, lokalnimi oblastmi in nevladnimi organizacijami (MDDSZ, 2003, str. 30).

Za doseganje ciljev na področju socialne vključenosti so predvideni naslednji ukrepi:

1. aktivna politika zaposlovanja za različne ciljne skupine, za nekvalificirane, mlade, starejše, dolgotrajno brezposelne, invalide, Rome in druge socialno izključene osebe;
2. ukrepi za zmanjšanje šolskega osipa in ukrepi za povečanje izobraževanja odraslih;
3. reforma zdravstvenega zavarovanja, ki vnaša več pravic v obvezno zavarovanje;
4. uvedba dodatnih programov in socialnih storitev za najbolj ranljive skupine;
5. povečanje števila socialnih in neprofitnih zavarovanj ter izvajanje subvencioniranja najemnin za osebe z nizkimi dohodki (MDDSZ, 2003, str. 31).

4.3 MEDSEBOJNO DELOVANJE SOCIALNIH TRANSFERJEV IN NJIHOV VPLIV NA DRUŽINO

V nadaljevanju bom predstavila nekaj praktičnih primerov, kjer bom primerjala družine, kjer so člani zaposleni, z družinami, kjer so člani nezaposleni in prejemajo različne socialne transferje. Prikazala bom ugodnosti enostarševskih družin in primerjala družino z minimalnim dohodkom z družino, ki ima le malo višje dohodke od minimalnih.

Izračune sem naredila sama na podlagi podatkov Davčne uprave o minimalni plači, programa za informativni izračun višine otroškega dodatka na spletni strani CSD Šiška, Zakona o štipendiranju, Zakona o socialnem varstvu in tabele za izračun razreda za znižano plačilo vrtca in podatkov o polni ceni vrtca v posameznih občinah na spletni strani Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve.

Primer 1: Štiričlanska družina. Proučila bom tri možnosti: dva zaposlena, en zaposlen in dva brezposelna. Zaradi lažjega izračuna bom predpostavljala, da je starejši otrok dijak prvega letnika srednje šole, saj mi v tem primeru ni potrebno pri izračunu upoštevati višanja štipendije zaradi učnega uspeha. Mlajši otrok obiskuje vrtec v drugi starostni skupini v Mariboru. Za višino plače bom vzela minimalno plačo, ki po podatkih Davčne uprave od avgusta 2008 znaša 589,19 EUR bruto. Pri izračunu za znižano plačilo vrtca, otroški dodatek in štipendijo bom vzela minimalni dohodek v letu 2007 in minimalni regres za letni dopust. Pri izračunu republiške štipendije bom predpostavila, da družina živi v mojem kraju, ki je od kraja šolanja oddaljen 12 km.

Tabela 16: Primer štiričlanske družine

	2 ZAPOSLENA	1 ZAPOSLEN	NEZAPOSLENA
Mesečni bruto OD	1178,38 EUR	589,19 EUR	-
Mesečni neto OD	883,70 EUR	458,80 EUR	-
Otroški dodatek	198,76 EUR	231,86 EUR	231,86 EUR
Štipendija	115,54 EUR	137,40 EUR	147,81 EUR
DSP	-	51,11 EUR	509,91 EUR
SKUPAJ:	1198 EUR	879,17 EUR	889,58 EUR
Plačilo vrtca	30,06 EUR	-	-

Vir: Lasten izračun na podlagi podatkov in navodil DURS, CSD Šiška, Zakona o štipendiranju, ZSV in MDDSZ (2008)

Štiričlanska družina, kjer sta oba starša zaposlena in prejemata minimalno plačo, bo skupaj s socialnimi transferji prejemala mesečno 1198 EUR neto mesečnih prihodkov. Za vrtec bo morala odšteti 30,06 EUR.

Štiričlanska družina, kjer je zaposlen le eden od staršev in ta prejema minimalno plačo je upravičena do denarne socialne pomoči v višini 51,11 EUR. Družina prejme tudi najvišji znesek otroškega dodatka. Zaradi prejetanja denarne socialne pomoči so starši oproščeni plačila vrtca. Njihovi mesečni prejemki znašajo 879,17 EUR neto. Ker so poleg tega še oproščeni plačila vrtca, jim za življenje ostane 288,77 EUR manj kot štiričlanski družini z dvema zaposlenima, čeprav so njihovi prihodki brez socialnih transferjev za polovico manjši. V tem primeru ugotavljam ugoden vpliv socialnih transferjev na življenje družine.

Štiričlanska družina, kjer sta brezposelna oba starša, sta skupaj upravičena do denarne socialne pomoči v višini 509,91 EUR. Prejemali bodo enak znesek otroškega dodatka, kot družina s samo enim zaposlenim, saj je že tista upravičena do najvišjega. Kot prejemniki denarne socialne pomoči so prav tako oproščeni plačila

vrta. Mesečni prihodki štiričlanske družine, kjer sta brezposelna oba starša skupaj s socialnimi transferji mesečno znašajo 889,58 EUR. To pomeni, da bo družina, kjer sta brezposelna oba starša, po izplačilu socialnih transferjev zaslužila celo 10 EUR mesečno več kot družina, kjer je zaposlen le eden od staršev. Socialni transferji torej tudi tukaj izboljšajo finančni položaj družine, vendar pride do spornega pojava, saj ugotavljam, da ima družina, kjer je eden zaposlen po izplačilu socialnih transferjev manjše dohodke kot družina, kjer sta brezposelna oba starša.

V tretjem primeru so možne zlorabe, saj je finančno ugodneje, če ni zaposlen noben od staršev, kot če je samo eden. Ljudje lahko to zlorabijo in namesto, da bi si poiskali redno zaposlitev, delajo na črno. Na podlagi izračunov ugotavljam, da so osebni dohodki zaposlenih z minimalno plačo zelo nizki v primerjavi s socialnimi transferji in da lahko destimulirajo zaposlitev za minimalno plačo.

Primer 2: Primerjava štiričlanske družine, kjer oba starša prejemata minimalno plačo (družina 1) in družine, kjer vsak od staršev prejema mesečno 50 EUR bruto več od minimalne plače (družina 2). Družina je enaka kot v primeru 1; en otrok obiskuje drugo starostno skupino vrta, drugi otrok je dijak prvega letnika srednje šole. Kraj bivanja je od kraja šolanja oddaljen 12 km.

Tabela 17: Primerjava družine z minimalno plačo z družino s 50 EUR večjo plačo od minimalne

	DRUŽINA 1	DRUŽINA 2
Mesečni bruto OD	1178,38 EUR	1278,38 EUR
Mesečni neto OD	883,70 EUR	955,40 EUR
Otroški dodatek	198,76 EUR	152,36 EUR
Štipendija	115,54 EUR	115,54 EUR
SKUPAJ:	1198 EUR	1223,30 EUR
Plačilo vrta	30,06 EUR	60,12 EUR

Vir: Lasten izračun na podlagi podatkov in navodil DURS, CSD Šiška, Zakona o štipendiranju, ZSV in MDDSZ (2008)

Družina 1, kjer oba starša prejemata minimalno plačo, mesečno skupaj s socialnimi transferji prejema 1198 EUR dohodka. Za vrtec morajo odšteti 30,06 EUR. Družina 2, kjer ima vsak od staršev le za 50 EUR bruto višjo plačo pa skupaj s socialnimi transferji prejme 1223,30 EUR neto mesečno, torej 25,30 EUR več. Vendar pa sta pri plačilu vrta razvrščena v višji razred kot družina 1 in jima zato ostane za preživetje celo 4,76 EUR manj kot družini, kjer oba starša prejemata minimalno plačo. V tem primeru se zdi vpliv socialnih transferjev nerazumljiv.

Primer 3: Primerjava med dohodki matere samohranilke in tričlanske družine, kjer otrok obiskuje vrtec v drugi starostni skupini.

Tabela 18: Dohodki matere samohranilke in tričlanske družine

	MATI SAMOHRANILKA	DRUŽINA
Mesečni bruto OD	589,19 EUR	1178,38 EUR
Mesečni neto OD	458,80 EUR	909,80 EUR
Otroški dodatek	94,40 EUR	56,74 EUR
SKUPAJ:	553,20 EUR	996,54 EUR
Plačilo vrtca	30,06 EUR	60,12 EUR

Vir: Lasten izračun na podlagi podatkov in navodil DURS, CSD Šiška, Zakona o štipendiranju, ZSV in MDDSZ (2008)

V tabeli 18 sem primerjala dohodke dejanske matere samohranilke z enim otrokom in dohodke tričlanske družine. Če gre za mater samohranilko, je ta upravičena tudi do preživnine in je potrebno znesek le te prišteti k njenim dohodkom. Povprečna preživnina v Sloveniji znaša po podatkih Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve 112,83 EUR. Tako prihodki matere samohranilke skupaj s preživnino in socialnimi transferji znašajo 666,03 EUR in če ta znesek primerjam s prihodki tričlanske družine, ugotavljam, da so socialni transferji v tem primeru učinkoviti.

Vendar pa bi rada predstavila problem fiktivnih mater samohranilk, ki v resnici imajo partnerje, le da so ti prijavljeni na drugem naslovu, čeprav živijo skupaj. Tudi ti morajo svojim partnerkam uradno plačevati preživnino, ampak ta denar gre iz skupnega računa, zato se ti navadno odločajo za minimalen znesek. Če prihodkom matere samohranilke v tabeli 18 prištejem dohodke očeta, ugotavljam, da skupni dohodki takšne družine znašajo 1004,20 EUR neto mesečno, poleg tega pa tudi za vrtec plačujejo pol manjši znesek. Velikokrat so taki otroci upravičeni še do dodatnih ugodnosti, na primer do brezplačne prehrane v šoli. Družina, kjer sta partnerja prijavljena na različnih naslovih, čeprav dejansko živita skupaj, prejme skupaj s socialnimi transferji mesečno 7,66 EUR več kot družina, kjer sta partnerja poročena. Poleg tega plača tudi za vrtec pol manjši znesek.

Primer 4: Primerjava poročenega in neporočenega para, kjer je zaposlen le oče. V obeh primerih je mati brezposelna, otrok pa obiskuje vrtec v drugi starostni skupini.

Tabela 19: Poročen in ločen par

	»enostarševska« družina	DRUŽINA
Mesečni bruto OD oče	589,19 EUR	589,19 EUR
Mesečni neto OD oče	424,90 EUR	458,80 EUR
DSP	354,72 EUR	-
Otroški dodatek	110,41 EUR	94,40 EUR
SKUPAJ:	890,03 EUR	553,20 EUR
Plačilo vrtca	-	30,06EUR

Vir: Lasten izračun na podlagi podatkov in navodil DURS, CSD Šiška, Zakona o štipendiranju, ZSV in MDDSZ (2008)

Mati samohranilka je upravičena do denarne socialne pomoči v višini 354,72 EUR mesečno. Ker je prejemnica denarne socialne pomoči, je oproščena plačila vrtca. Skupaj s socialnimi transferji prejme mesečno 465,13 EUR. Če k temu znesku prištejemo še očetov osebni dohodek, prejme fiktivna enostarševska družina na mesec 890,03 EUR. V tem primeru ugotavljam osupljivo dejstvo, da družina kjer je par prijavljen na različnih naslovih in se mati prikazuje kot samohranilka, dobi skupaj s socialnimi transferji kar 336,83 EUR mesečno več kot družina, kjer sta starša poročena. Vendar pa do tako ugodnega učinka na družino pride le v primeru, da je mati brezposelna.

4.4 NADZOR NAD PREJEMNIKI SOCIALNIH TRANSFERJEV

Nadzor nad javnimi financami in njihovo porabo se v skladu s sprejetimi mednarodnimi smernicami in priporočili ne omejuje več le na preverjanje zakonitosti in pravilnosti porabe javnih sredstev, ampak se vse bolj usmerja v ugotavljanje, ali so jih posamezni porabniki tudi zares gospodarno, učinkovito in uspešno porabili.

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve je maja 2004 vzpostavilo enega največjih informacijskih sistemov v državi, ki zajema pravice do družinskih prejemkov, starševskih dopustov in nadomestil, preživnin, rejnin in denarnih socialnih pomoči. Informacijski sistem centrov za socialno delo centralizira podatke v enotno bazo in tako omogoča večji nadzor nad porabo javnofinančnih sredstev, hkrati pa s povezavo različnih evidenc poenostavlja uveljavljanje pravic uporabnikov. Za državljane torej pomeni poenotenje postopka za uveljavitev določene pravice, za državo pa nadzor nad porabo sredstev iz proračuna.

Informacijski sistem se nenehno nadgrajuje, tudi znotraj njega pa so postavljene določene varovalke. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve primerja dohodke, ki so jih navedle stranke v vlogi za otroški dodatek, z dohodki, ki so bili posredovani Ministrstvu za finance. Ta povezava je nujna, saj stranke same vpisujejo dohodke. V primeru odstopanj je potrebno izdati novo odločbo in izterjati dolg. Z novim informacijskim sistemom se je zmanjšalo tudi število goljufij. Prej ni bilo vzpostavljenega registra prejemnikov socialnih pomoči. Odkriti so bili primeri, ko se je posameznik prijavil kot član dveh družin pri dveh centrih za socialno delo in tako prejemal socialno pomoč od dveh centrov za socialno delo. Kljub temu pa je nadzor nad prejemniki socialnih transferjev v Sloveniji v določenih primerih še vedno pomanjkljiv in neučinkovit.

4.4.1 Pomanjkljivosti nadzora nad prejemniki socialnih transferjev v Sloveniji

Kljub številnim izboljšavam informacijskega sistema ostaja nerešen problem fiktivnih enostarševskih družin, samohranilstvo namreč prinaša številne ugodnosti. Država je s svojimi zakoni, ki so za poročene pare neugodni in dajejo več ugodnosti neporočenim parom, povzročila, da se ekonomsko bolj izplača živeti v zunajzakonski zvezi. Matere »samohranilke« dobivajo polno vsoto denarne socialne pomoči, višji otroški dodatek, nižje položnice za plačilo vrtca, subvencionirano prehrano v šoli in druge ugodnosti. Čeprav družina živi pod isto streho, je oče prijavljen na drugem naslovu in je tako zavezan k plačevanju preživnine, kar lahko uveljavi kot davčno olajšavo.

Prav je, da država finančno pomaga materam samohranilkam, a mnogi so tu našli idealno priložnost za izigravanje države. Če jih kdo prijavi, da kršijo zakon, jih doleti kazen, a ker jim običajno tega ne morejo dokazati, se je ta praksa že precej uveljavila. Očitno samo denarna kazen ni ustrezno sredstvo in bo potrebno razmišljati o strožjih in bolj agresivnih ukrepih. Edini učinkovit način nadzora je preverjanje na domu. Pristojna oseba bi morala družino večkrat obiskati, morda povprašati sosede in se potruditi, da bi ugotovila ali partnerja dejansko živita na ločenih naslovih ali je to le na papirju. V primeru ugotovljene goljufije bi morala slediti visoka denarna kazen.

Problem ostaja tudi delo na črno. Leta 2003 je raziskava med članicami Evropske unije o delu na črno pokazala, da naj bi bila Slovenija med vodilnimi po razširjenosti dela na črno, saj naj bi predstavljalo kar 17% BDP. Slovenijo prekašajo le Grčija, Latvija in Madžarska. Raziskava Evropske unije kot vzroke dela na črno navaja veliko število brezposelnih in mladih upokoјencev, ki so posledica tranzicije, visok odstotek davka in prispevkov pri osebnih dohodkih, zapletene postopke pri zaposlovanju, nezadosten informacijski sistem in premalo inšpektorjev ter počasen sodni sistem (Cerar, 2004).

Po ugotovitvi raziskave je največ dela na črno v Sloveniji na področju gradbeništva, gostinstva, trgovine, prevoza oseb in tovora, avtošol, zasebnega varovanja, glasbeno-scenske in prireditvene dejavnosti, kmetijstva, zbiranja odpadnih surovin in pridobitnih dejavnosti društev. Davčna uprava pa je leta 2007 ocenila, da naj bi obseg sive ekonomije znašal celo med 20 in 24 odstotkov bruto domačega proizvoda. Pri kršiteljih gre predvsem za samostojne podjetnike in manjša podjetja. Zaposleni na črno so upokoјenci, brezposelne osebe, dijaki in študenti brez napotnice ter invalidi. Ključna posledica dela na črno so manjši davčni prihodki in neupravičeno prejemanje socialnih transferjev.

Predvsem brezposelne osebe so tiste, ki najbolj bremenijo državni proračun, saj jim država izplačuje denarno nadomestilo ali denarno socialno pomoč, zato bi bilo predvsem na tem področju potrebno uvesti strožji nadzor. Ob prijavi na zavod za zaposlovanje je potrebno sporočiti telefonsko številko in biti na razpolago določene ure v dnevu, vendar v praksi to povsem odpove. Na zavodu za zaposlovanje sem bila tudi sama prijavljena, dokler je zakon izrednim študentom to dopuščal, vendar me ni

nikoli nihče poklical in preveril, če sem doma ali delam na črno. Vsakih nekaj mesecev je bilo le potrebno prinesiti v dokazilo nekaj napisanih prošenj za zaposlitev, ki pa niti ni nujno, da so bile kdaj dejansko odposlane.

To področje bi bilo potrebno urediti in dejansko preverjati osebe, ki so prijavljene na zavodu za zaposlovanje in prejemajo socialne transferje. Poleg telefonskega preverjanja bi bilo potrebno uvesti preverjanje na domu večkrat mesečno, saj bi le tako lahko zajezili neupravičeno prejemanje socialnih transferjev. Poleg tega bi bila potrebna strožja kontrola nad iskanjem zaposlitve, saj si mnogi zaposlitve sploh ne iščejo in niso pripravljeni delati.

V časopisnih je vsak dan mogoče videti oglase, ko se osebe ponujajo za opravljanje gospodinjskih opravil, za inštrukcije in varstvo otrok. Inšpektorji bi se morali javiti na oglase in preveriti ali gre za osebe, ki so prijavljene na zavodu za zaposlovanje in prejemajo socialne transferje. V primeru, da to ugotovijo, bi sledila visoka globa in ukinitvev prejemanja transferjev za določen čas. Za preverjanje bi sicer morali zaposliti nekaj dodatnih oseb ali že zaposlene prerazporediti, vendar sem prepričana, da bi bil prihranek večji kot stroški.

4.4.2 Nadzor nad prejemniki socialnih transferjev v drugih državah Evropske unije

Večina držav članic Evropske unije je v svoji zakonodaji poostrila kriterije in sankcije na področju davkov in prispevkov za socialno varnost. Nekatere države so uvedle spremembe v delovni zakonodaji z namenom pospešenega dostopa do legalne zaposlitve. Okrepljen je bil tudi nadzor na različnih ravneh. Ukrepi so se razlikovali med posameznimi državami. Belgija, Danska, Finska, Nemčija, Švedska in Francija posvečajo posebno pozornost nezakonitemu delu v zasebnem storitvenem sektorju, predvsem na področju gospodinjskih del. Z novimi ukrepi želijo znižati birokratsko breme in vključiti javno jamstvo, ki bi gospodinje vključevalo v gospodinjske servise po nizki ceni, kar bi zagotavljalo plačilo davkov in prispevkov za socialno varnost, spodbujajo pa tudi uporabnike teh storitev, da zaprosijo za subvencijo (Volavšek, 2004, str. 24).

V Nemčiji so nekatere občine zaposlile detektive socialne države in so s strogim preverjanjem prejemnikov socialne pomoči v letu 2003 privarčevali več kot 600 tisoč EUR. Inšpektorji nenapovedano trkajo na vrata prejemnikov socialne pomoči, da bi preverili, kdo pomoč res potrebuje in kdo hoče državo samo izkoristiti. Nič redkega niso prazna stanovanja, prejemniki pa na Mallorci ali pa lažno ločene družine, ki še naprej živijo skupaj, a vsak mesec prejmejo pomoč za matere samohranilke. Nemške socialne službe res hočejo pomagati in če se prejemniku pokvari televizor, mu kupijo novega, vendar mnogi od njih blago potem prodajo naprej.

Tisti, ki zares potrebujejo pomoč, naj jo tudi dobivajo, država pa skuša z vsemi silami obračunati s tistimi, ki izkoriščajo državo. Strokovnjaki so prepričani, da si samo tretjina brezposelnih tudi resnično prizadeva najti novo zaposlitev, tretjina se pusti

prepričati, če jim ponudijo kaj ugodnega, najmanj tretjina pa se jih brani dela. Tem bi naj po novem dokazali, da se lenoba ne izplača. Čas prejemanja nadomestil naj bi skrajšali na eno leto, z lažjim odpuščanjem naj bi majhna podjetja prepričali v večjo zaposlovanje in dosegli, da brezposelni ne bi mogli v nedogled zavračati dela. Sindikatom se zdi vladni načrt neupravičen, saj menijo, da za visoko število brezposelnih ni kriva lenoba, pač pa pomanjkanje delovnih mest, vendar vlada misli, da mnogi niso iskreni. V Nemčiji se 16% BDP ustvari v sivi ekonomiji, zato so predstavniki vlade prepričani, da imajo tam zaposlitev tudi mnogi prejemniki socialnih pomoči (Kramžar, 2003).

Danska je uvedla poseben sistem preprečevanja sive ekonomije na področju storitev v gospodinjstvu. Razvili so poseben ukrep, ki zagotavlja gospodinjstvom 50% refundacijo vsakega računa za opravljeno storitev v gospodinjstvu, v primeru, da je storitev izvedena preko legalne pravne ali fizične osebe. Že po tretjem letu izvajanja projekta je bilo zagotovljenih 4.000 novih delovnih mest v okviru različnih organizacij, ki nudijo zaposlitev gospodinjstvom. Za preprečevanje dela na črno so v Franciji že v letu 1986 ustanovili posebne komisije za boj proti delu na črno, ki jih vodi posebna državna komisija, ki lahko predlaga zakonodajne ukrepe neposredno francoski vladi. Kršitve se strogo kaznujejo (Volavšek, 2004, str. 25).

Irska je pred leti z zakonom zagotovila oprostitev sankcioniranja vsega nelegalnega poslovanja za preteklo obdobje, uvedla polletno prehodno obdobje, znotraj katerega je stimulirala legalizacijo dela na črno s tem, da je zagotovila refundacijo vseh plačanih prispevkov in davkov delodajalcev do višine 50%, po preteku prehodnega obdobja pa je uvedla izredno visoke kazni za delo na črno. Irska izkušnja je bila izredno pozitivna, saj so delodajalci v prehodnem obdobju legalizirali okoli 50.000 novih zaposlitev (Volavšek, 2004, str. 25).

4.5 PREDLOGI ZA IZBOLJŠANJE UČINKOVITOSTI SOCIALNIH TRANSFERJEV

Sistem socialnih transferjev v Sloveniji je kompleksen in nepregleden, problem predstavlja kopičenje socialnih pravic, sistem povezanih pravic in pomanjkanje stimulacije za delo, ki pa hkrati ne zagotavljajo zmanjšanja pasti revščine in brezposelnosti v zadovoljivi meri. Nujna je reforma socialnih transferjev za poenostavitev sistema in odpravljanje navedenih pomanjkljivosti. Modernizacija sistema socialnih transferjev in njegova večja učinkovitost v smislu preprečevanja kopičenja socialnih transferjev na eni ter zmanjševanje socialne stiske na drugi strani sta nujna.

4.5.1 Koncept univerzalnega temeljnega dohodka (UTD) ¹

Damijan vidi dve možni smeri reforme. Prva je lahko radikalna smer reforme v smeri uvedbe univerzalnega dohodka (UTD), druga pa uvedba neke enotne lestvice, na ravni družine kot enote, za uveljavljanje različnih socialnih transferjev. S konceptom UTD so se ukvarjali mnogi nobelovci s področja ekonomije, kot sta Tobin in Friedman in o njem razmišljajo številne socialne evropske države.

Koncept univerzalnega temeljnega dohodka predvideva, da država vsakemu odraslemu posamezniku v rednih mesečnih zneskih izplačuje enak temeljni dohodek, ki naj bi pokrival osnovne mesečne stroške. Koncept UTD je podoben Friedmanovemu konceptu negativnega davka, ki predvideva, da država od osnove za dohodnino posameznega gospodinjstva odšteje vsoto potrebnih temeljnih dohodkov njegovih članov. Če je razlika pozitivna, mora gospodinjstvo plačati dohodnino, v nasprotnem primeru pa je gospodinjstvo upravičeno do povračila negativnega davka od države. Načeloma imata tako UTD kot negativni davek enake prerazdelitvene učinke na dohodek. Z administrativnega vidika pa je izvedba negativnega davka nekoliko cenejša, saj odpadejo stroški s preračunavanjem in povračili.

Osnovne prednosti univerzalnega temeljnega dohodka v primerjavi z negativnim davkom:

1. za zaščito pred revščino so potrebna vnaprejšnja redna mesečna plačila, kar UTD omogoča, negativni davek pa ne;
2. negativni davek temelji na konceptu gospodinjstva in predvideva, UTD pa na konceptu posameznika, kar naj bi omogočalo bolj pravično porazdelitev dohodka tudi znotraj gospodinjstev;
3. večja učinkovitost UTD v boju proti revščini.

Stimulacija za posameznika, da si poišče zaposlitev, ni odvisna le od razlike v dohodku, ki ga lahko dobi ob zaposlitvi glede na kumulativo dohodkov (transferjev in dela na črno), če ostane brezposeln, ampak tudi v negotovosti. V primeru, da se zaposli, pride do ukinitve določenih transferjev iz naslova nadomestil za brezposelnost ter drugih socialnih upravičenj. Tveganje administrativnih zaostankov in omejeno vedenje o socialnih pravicah, ki mu v primeru zaposlitve še ostanejo na voljo, lahko posameznika odvrnejo od iskanja zaposlitve, saj je gotovost prejemkov iz skupka transferjev nezaposlenim in ostalih družinskih prejemkov za zagotavljanje varnosti bistveno večja. Rednost dohodkov v primeru UTD tako posameznikom zagotavlja večjo socialno varnost in hkrati bolje rešuje problem pasti revščine.

Največji težavi za uvedbo UTD sta potrebno povečanje socialnih izdatkov države in potencialno zmanjšanje spodbud za iskanje zaposlitve v primeru zagotovljenih rednih dohodkov, čeprav so nizki. Uvedba UTD je zato primerna predvsem za visoko razvite in bogate družbe, ki imajo na visoki ravni razvito tudi delovno etiko in družbene standarde glede osebne uresničitve posameznikov.

---

¹ Podpoglavje je povzeto po Damijanu (2008)

V Sloveniji so strokovnjaki skeptični do uveljavitve UTD, saj naj bi njegovi zametki pri nas že obstajali preko splošne olajšave in olajšave za vzdrževane družinske člane ter sistema otroških dodatkov in socialnih pomoči. Uvedba UTD naj bi preveč povečala socialne izdatke države in zmanjšala motivacijo za iskanje zaposlitve, zato se strokovnjaki v Sloveniji bolj nagibajo k uvedbi negativnega davka. Predlogi za poenostavitev sistema transferjev in uvedbo enotne lestvice in uveljavitev enotne vstopne točke za vse transferje so že pripravljene. S tem konceptom bi lahko zajeli naslednje transferje: državno pokojnino, otroški dodatek, republiške štipendije, denarno socialno pomoč, subvencijo za znižano plačilo vrtca, subvencijo prevozov za dijake in študente, subvencijo šolske prehrane, subvencijo za pomoč in postrežbo in subvencijo za najemnino. Z enotno lestvico bi vse obstoječe različne lestvice, na podlagi katerih se določa upravičenost do posameznega transferja, zamenjali z eno samo. Tako bi lahko posameznemu gospodinjstvu sočasno preverjali upravičenost do vseh socialnih transferjev. Transferji bi tako pokrivali zgolj razliko med začetnim dohodkom gospodinjstva in administrativno določenimi stroški, ki so odvisni od posameznega socialnoekonomskega statusa.

4.5.2 Predlogi na podlagi lastnih ugotovitev

Na podlagi izračunov v poglavju o medsebojnem delovanju socialnih transferjev ugotavljam, da so socialni transferji v večini primerov učinkoviti in opravljajo svojo funkcijo, v primeru fiktivnih enostarševskih družin pa njihova učinkovitost in upravičenost povsem odpove. Na tem področju bi bilo potrebno okrepiti nadzor, prav tako na področju zaježitve dela na črno.

Družine z dohodkom, ki je malo nad ravno minimalnega, so v izrazito neugodnem položaju, kar sem z izračunom tudi dokazala. Za razliko od tistih, ki prejemajo denarno socialno pomoč, te družine prejemajo nižji otroški dodatek in nižjo subvencijo za plačilo vrtca in niso upravičene do subvencionirane prehrane. Zakonodajo bi bilo potrebno urediti tako, da družina ne bi utrpela izgube več kot enega prejemka naenkrat. Preprosteje in bolj pregledno bi bilo imeti enako definicijo dohodka za upravičenost do vseh socialnih prejemkov, sedaj pa imamo za otroški dodatek, znižano plačilo vrtca in republiške štipendije različne razvrstitve v dohodkovne razrede.

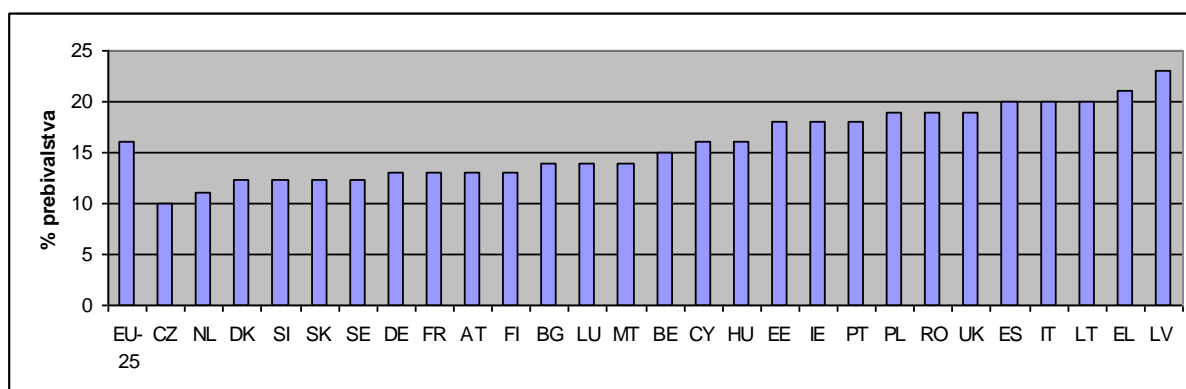
Kopičenje socialnih prejemkov, poleg fiktivnih mater samohranilk, ugotavljam na podlagi denarne socialne pomoči, saj so družine upravičene tudi do brezplačnega plačila vrtca in nekaterih drugih ugodnosti, na primer brezplačnih kosil v šoli. Zanimivo se mi zdi tudi dejstvo, da je država poskrbela za subvencionirano prehrano v srednjih šolah in fakultetah, medtem ko se prehrana v osnovni šoli, ki je po zakonu edina obvezna, plača. Mislim, da bi tudi v osnovni šoli prehrana morala biti subvencionirana s strani države za vse učence.

5 SOCIALNA ZAŠČITA IN SOCIALNA VKLJUČENOST V EVROPSKI UNIJI

5.1 REVŠČINA

Leta 2006 je 16% državljanov Evropske unije živel pod pragom revščine, ki je opredeljen s 60% mediane dohodka v njihovi državi, ta položaj pa jim bo verjetno onemogočil, da bi bili v celoti vključeni v družbo. Iz slike 6 je razvidno, da je stopnja revščine najnižja na Češkem in Nizozemskem, največja pa v Grčiji in Latviji. Revščina pogosto predstavlja največje tveganje za otroke, saj so glavni dejavniki, ki vplivajo na stopnjo revščine v Evropski uniji položaj staršev na trgu dela, učinkovitost vladnih posegov, varstvenih dodatkov in zagotavljanje storitev kot je otroško varstvo. To velja za večino držav, razen za nordijske države, Grčijo, Ciper in Slovenijo (Evropska komisija, 2008, str. 1).

Slika 6: Stopnja tveganja revščine v državah Evropske unije, 2006 (Evropska komisija, 2008, str. 3)

Vir: Evropska komisija (2008, str. 3)

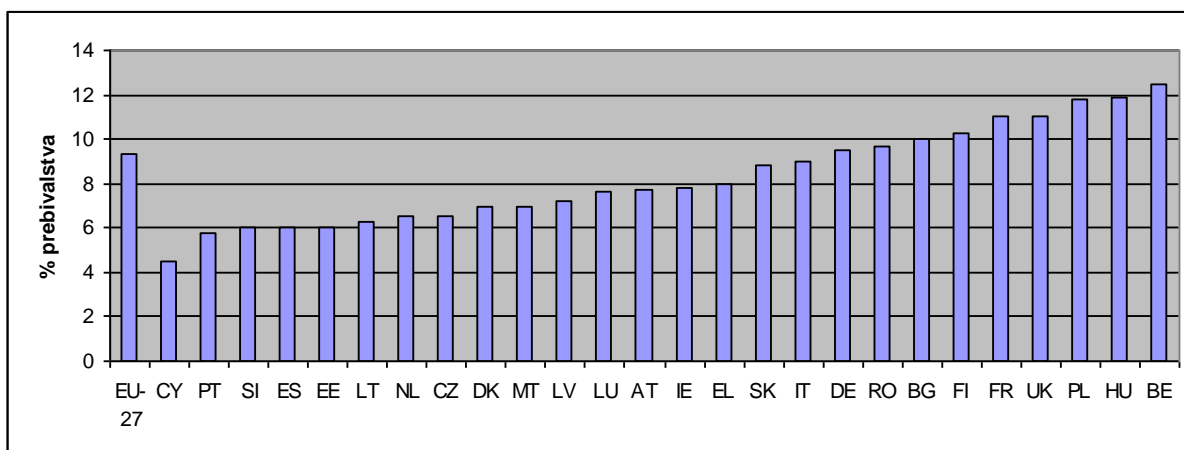
Življenjski standardi revnih ljudi se v Evropski uniji močno razlikujejo. V baltskih državah, na Poljskem, Madžarskem in v Slovaški živijo ljudje z manj kot 200 EUR mesečnega prihodka, medtem, ko se prag revščine v Danski, Irski, Finski, Luksemburgu in Veliki Britaniji zadržuje pri 900 EUR na mesec. To pomeni, da je življenjski standard revnih prebivalcev v najbogatejših državah Evropske unije 3,5 krat višji od standarda ljudi v najrevnejših državah (Evropska komisija, 2008, str. 2).

5.2 TRG DELA

Leta 2007 je v gospodinjstvih, v katerih ni imel noben član zaposlitve, živel 9,3% delovno sposobnih odraslih. Številke se gibljejo od 4,5% na Cipru do 11% ali več v

Belgiji, Franciji, Madžarski, Poljski in Veliki Britaniji, kar je razvidno iz slike 7. V povprečju je v gospodinjstvih brez zaposlitve živel tudi podoben delež otrok. Splošne izboljšave na trgu dela so šele v zadnjih dveh letih začele prinašati koristi ljudem, ki živijo v gospodinjstvih s člani brez zaposlitve (Evropska komisija, 2008, str. 3).

Slika 7: Odrasli, ki živijo v gospodinjstvih brez zaposlitve, 2007 (Evropska komisija, 2008, str. 3)

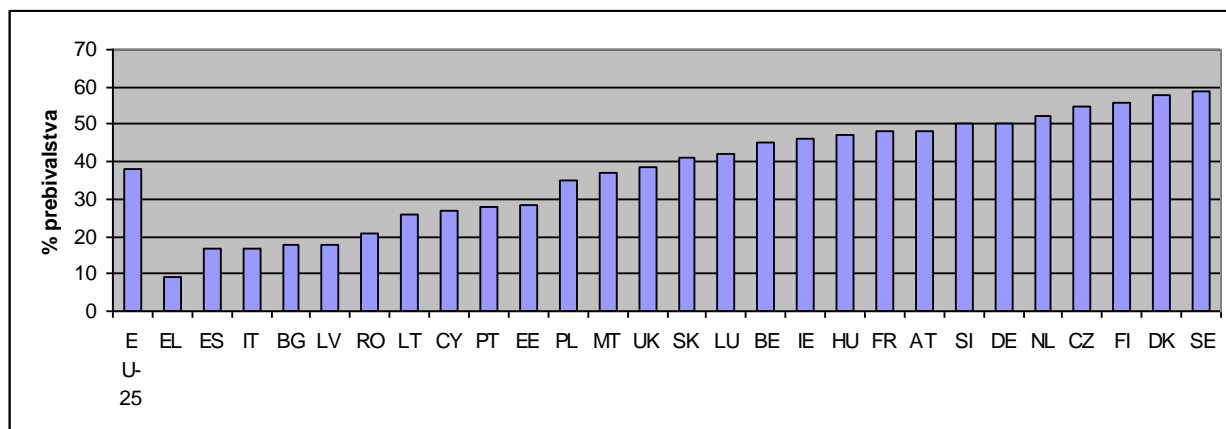
Vir: Evropska komisija (2008, str. 3)

Zaposlitev pa ljudi ne štiti vedno pred tveganjem revščine. Leta 2006 je živel pod pragom revščine 8% zaposlenih državljanov Evropske unije. Ta stopnja je segala od 4% ali manj v Finski, Češki, Belgiji, Danski in na Nizozemskem do 13% na Poljskem in 14% v Grčiji. Revščina zaposlenih je posledica nizkih plač, premajhne usposobljenosti, nestalne zaposlitve in neprostoovoljnega dela za določen čas. Povezana pa je tudi s tipom gospodinjstva, v katerem delavec živi in z ekonomskim položajem drugih članov gospodinjstva, saj v družini z otroki en zaposlen družinski član ni več dovolj, da bi zaščitil družino pred revščino (Evropska komisija, 2008, str. 3).

5.3 SOCIALNI TRANSFERJI

Socialni transferji v Evropski uniji zmanjšujejo tveganje revščine za 38%. Brez vseh socialnih transferjev bi bilo povprečno tveganje revščine v državah članicah 26%. Slika 8 pokaže, da so socialni transferji najučinkovitejši na Češkem, v Nemčiji, na Nizozemskem, v Sloveniji in nordijskih državah, kjer uspejo revščino zmanjšati za več kot 50%. V Bolgariji, Grčiji, Španiji, Italiji in Latviji so tveganje revščine uspeli zmanjšati samo za 18% in manj (Evropska komisija, 2008, str. 4).

Slika 8: Vpliv socialnih transferjev (brez pokojnin) na stopnjo tveganja revščine pri celotnem prebivalstvu, 2006 (Evropska komisija, 2008, str. 5)

Vir: Evropska komisija (2008, str. 5)

Obstaja jasna soodvisnost med socialnimi izdatki in relativno revščino. Države članice z visoko porabo sredstev za socialno zaščito, kot so skandinavske države, so težile k temu, da svoje prebivalstvo uspešno obdržijo nad pragom relativne revščine. Ravno nasprotno so južnoevropske države in Irska z nižjimi izdatki za socialno zaščito težile k višji stopnji relativne revščine. Vendar pa Slovenija sodi med tiste države, kjer izdatki za socialno zaščito niso zelo visoki, stopnja tveganja revščine pa je med najnižjimi v Evropski uniji.

6 SOCIALNI TRANSFERJI V VELIKI BRITANIJI IN PRIMERJAVA S SLOVENIJO

Odločila sem se, da primerjam socialne transferje in področje socialne zaščite med Slovenijo in Veliko Britanijo. Velika Britanija se po višini BDP uvršča na šesto mesto med vsemi državami sveta. V zadnjih letih je rast BDP v Veliki Britaniji prekašala evropsko povprečje, že petnajst let zapored pa beleži tudi stabilno gospodarsko rast. Ob omembi te države dobimo občutek, da gre za državo blaginje, z visokim standardom in zelo urejenim področjem socialne zaščite, zato sem želela v praksi preveriti ali to drži. Poglavlje je povzeto in prevedeno po spletni strani Adviceguide.

6.1 SISTEM SOCIALNE ZAŠČITE V VELIKI BRITANIJI

V Veliki Britaniji je sistem socialne zaščite nekoliko drugačen kot v Sloveniji. Sistem socialne zaščite v Veliki Britaniji se imenuje Nacionalno zavarovanje. Državljeni so dolžni plačevati prispevke nacionalnega zavarovanja, da so potem upravičeni do določenih socialnih ugodnosti, vključno z državno pokojnino. Vrsta in stopnja prispevkov je odvisna od višine dohodka in od tega, ali je posameznik zaposlen ali samozaposlen. Prispevki se plačujejo, dokler posameznik ne doseže starostne meje za upokojitev.

Plačniki prispevkov nacionalnega zavarovanja so zaposlene ali samozaposlene osebe, starejše od 16 let, ki presegajo določeno raven zaslužka. Prispevki se plačujejo do upokojitve, torej do 65. leta za moške in 60. leta starosti za ženske. Starostna meja za upokojitev se bo med leti 2010 in 2020 tudi za ženske postopoma dvignila na 65 let.

Vsakemu prebivalcu pripada številka nacionalnega zavarovanja. To je osebna številka posameznika, ki zagotavlja, da so prispevki nacionalnega zavarovanja in plačani davki pravilno zabeleženi na računu. To je tudi referenčna številka državljana v celotnem sistemu socialne zaščite. Številko nacionalnega zavarovanja dobi oseba, ko prične z delom, vendar mora biti stara nad 16 let in imeti stalno prebivališče v Veliki Britaniji; Angliji, Walesu ali na Škotskem. Otroci, za katere starši ali skrbniki prejemajo otroške ugodnosti, dobijo kartico s številko nacionalnega zavarovanja ob dopolnjenem 16. letu starosti. Številko nacionalnega zavarovanja bi lahko primerjali z davčno številko v Sloveniji, vendar je pomembna razlika v tem, da jo v Sloveniji dobimo ob rojstvu.

Obstaja pet razredov nacionalnega zavarovanja. Kateri razred posameznik plačuje, je odvisno od tega ali je zaposlen, samozaposlen ali si prostovoljno plačuje prispevke. Prispevke za vsakega zaposlenega plačujejo tudi delodajalci. Obstaja več tipov prispevkov nacionalnega zavarovanja:

1. Prispevki razreda 1. Prispevke plačujejo zaposleni, ki ne dosegajo starosti za upokojitev, prav tako pa jih plačujejo delodajalci za vsakega zaposlenega. Oba prispevka se odštejeta od plače zaposlenega, kar mora biti razvidno na plačilni listi. Neplačevanje prispevkov s strani delodajalca je nezakonito. Ko posameznik doseže starost za državno pokojnino, dobi potrdilo, da je oproščen plačila prispevkov, delodajalec pa je prispevke še vedno dolžan plačevati. Prispevke razreda 1 plačujejo tisti, ki zaslužijo od 105 do 770 funtov na teden, in sicer 11% zaslužka. Zaposleni plačujejo različne stopnje prispevka 1, odvisno od tega ali so vključeni v državni sistem dodatnega pokojninskega zavarovanja ali ima delodajalec lastno pokojninsko shemo. Če posameznik plačuje prispevke razreda 1, je upravičen do naslednjih prejemkov: dodatek za iskalce zaposlitve, dodatek za nezmožne za delo, dodatek za zaposlene z nizkim dohodkom, vdovski dodatek, pokojnina in materinski dodatek.

2. Prispevki razreda 1A. Prispevki se plačajo, kadar zaposleni koristijo določene ugodnosti na delovnem mestu, na primer službeni avto. Prispevke plačujejo le direktorji podjetij, ali če službene ugodnosti letno presežejo določeno vsoto.

3. Prispevki razreda 2. Prispevke plačujejo samozaposleni z letnim prihodkom nad 4.825 funtov, vendar pa jih lahko plačujejo prostovoljno tudi, če zaslužijo manj. Ob določeni višini dobička so samozaposleni dolžni plačevati tudi prispevke razreda 4. Če posameznik plačuje prispevke razreda 2, je upravičen do enakih prejemkov kot plačniki prispevkov razreda 1, vendar ne vedno do dodatka za iskalce zaposlitve.

4. Prispevki razreda 3. Prispevki razreda 3 so prostovoljni prispevki, ki jih posamezniki lahko plačujejo, če po zakonu niso zavezani plačevati prispevkov, na primer zaradi nizkih dohodkov. Plačevanje tega prispevka se priporoča ljudem, ki so plačali premalo prispevkov in bodo imeli zaradi tega nižjo pokojnino. Za osnovno državno pokojnino je namreč potrebno plačevati prispevke 30 let in doseči starost 60 let za žensko in 65 let za moškega. Tisti, ki plačujejo prostovoljne prispevke razreda 3, so upravičeni do vdovskega dodatka in pokojnine.

5. Prispevki razreda 4. Prispevke razreda 4 plačujejo samozaposleni, če imajo več kot 5.435 funtov dobička letno. Zgornja meja je 40.000 funtov. Prispevki razreda 4 ne prinašajo nobenih prejemkov, saj so vezani na dobiček samozaposlenih.

6.2 SOCIALNI TRANSFERJI V VELIKI BRITANIJI

V Veliki Britaniji se socialni transferji delijo na naslednje skupine: pokojnine, prejemki bolnih in nezmožnih za delo, dodatek za iskalce zaposlitve, dodatek za zaposlene z nizkim dohodkom, prejemki ob izgubi bližnje osebe, denarna pomoč, pomoč revnim iz socialnega sklada in starševski prejemki.

6.2.1 Pokojnina

V Veliki Britaniji je možno pridobiti naslednje vrste pokojnin:

1. Državna pokojnina. Prvi pogoj za pridobitev državne pokojnine je vsakoletno plačilo prispevkov razreda 1, 2 ali 3. Ta pogoj pa ni nujen, če je oseba pred kratkim prejela dodatek za nezmožne za delo. Drugi pogoj je plačilo prispevkov za večino let za ženske med 16. in 60. letom, ter za moške med 16. in 65. letom. Svoje prispevke lahko oseba kombinira s partnerjevimi v primeru partnerjeve smrti ali ločitve. Zakonska in zunajzakonska skupnost sta pravno izenačeni. V primeru, da oseba nima plačanih celotnih prispevkov, lahko zaprosi za manjšo pokojnino, če ima plačanih 25% vseh prispevkov zahtevanih let. Za osnovno pokojnino je potrebno plačevati prispevke 30 let ter doseči zahtevano starost.

Trenutno je zahtevana starost za upokojitev za ženske 60 in za moške 65 let. Moški se ne more upokojiti pred dopolnjenim 65. letom, vendar pa lahko zaprosi za ugodnosti, ki pripadajo ženskam po 60. letu starosti. Delovna doba se daljša in postopoma bo prišlo do izenačenja moških in žensk, vsi se bodo lahko upokojili šele ob dopolnjenem 65. letu starosti. To bo veljalo za ženske, ki so rojene po letu 1950.

Oseba lahko zaprosi za pokojnino, ko doseže zahtevano starost, vendar pa ji ni potrebno prenehati z delom, niti ni nujno, da po dopolnjeni starosti zaprosi za pokojnino. To pomeni, da lahko oseba nadaljuje z delom in prejema pokojnino ali nadaljuje z delom, se upokoji kasneje in prejema večjo pokojnino - dodatna pokojnina. Oseba mora za pokojnino zaprositi. Osebe, starejše od osemdeset let, lahko prejema pokojnino, čeprav ne izpolnjujejo pogojev. Takšna pokojnina se imenuje pokojnina kategorije D.

Pokojnina je sestavljena iz osnove in dodatkov za moža, ženo ali osebo, ki varuje otroke. Dodatek za moža ali ženo je možen, če oseba še ni dopolnila šestdeset let. Če oseba ne prejema dodatka za zakonca, ga lahko prejme za osebo, ki ji varuje otroke. To je lahko kdorkoli, ki živi z osebo v skupnem gospodinjstvu. Po 5. aprilu 2003 k pokojnini ni več mogoče dobiti dodatka za otroke.

K osnovni pokojnini je možno prejemati tudi dodatno oziroma drugo državno pokojnino, ki temelji na zaslužku osebe med letoma 1978 in 2002. Do nje so upravičene osebe, ki delajo in pokojnine ne prejema. Prav tako lahko osebe, ki se pri doseženi starosti za upokojitev ne upokojijo, prejema dodatno pokojnino. Osnovna pokojnina po podatkih spletne strani Adviceguide od 7. 4. 2008 znaša 90,70 funtov (114,90 EUR). Višino osnovne pokojnine in posameznih dodatkov prikazuje tabela 20.

Tabela 20: Višina pokojnine v Veliki Britaniji

Pokojnina	Tedenski znesek na dan 7.4.2008 v funtih (EUR)
Osnovna pokojnina	90,70 (114,90)
Dodatek za zakonca pod 60 let ali osebo, ki varuje otroke	54,35 (68,85)
Dodatek za otroke	
Prvi otrok	8,75 (11,08)
Vsak dodatni otrok	11,35 (14,38)
Pokojnina za oseba starejše od 80 let, ki niso plačevale prispevkov	54,35 (68,85)
Starostni dodatek za starejše od 80 let	0,25 (0,32)

Vir: Adviceguide (2008)

2. Poklicna pokojnina. Za poklicno pokojninsko shemo so zadolženi delodajalci, da zagotavljajo pokojnino in ugodnosti življenjskega zavarovanja za svoje zaposlene. Obstajata dva glavna tipa poklicne pokojnine, in sicer da se pokojnina izplača v odstotku od višine plače, ki jo je oseba prejela ob ali blizu datuma upokojitve, povezana pa je s številom delojemalčevih let pri delodajalcu, ali pa je pokojnina odvisna od vrednosti celotnih vplačanih prispevkov in od njihovega plemenitenja. Zaposleni imajo možnost, da se pridružijo poklicni pokojninski shemi ali jo zapustijo. Poklicna in dodatna pokojnina se lahko med seboj izključujeta, kar pomeni, da oseba plačuje prispevke le za osnovno in poklicno pokojnino in do dodatne ni upravičena. Če se ne izključujeta, pa oseba ob upokojitvi prejema osnovno, dodatno in poklicno pokojnino. V primerjavi z osebno pokojnino, nudi poklicna več ugodnosti.

3. Osebna pokojnina. Za osebno pokojnino, vključno z interesno, lahko varčujejo zaposlene, samozaposlene in nezaposlene osebe. Zaposleni, ki sodelujejo v poklicni pokojninski shemi, lahko prejema tudi osebno pokojnino. Od aprila 2006 lahko kdorkoli privarčuje poljuben znesek za osebno pokojnino. Varčevanje za osebno pokojnino prinese številne ugodnosti: pokojnino med upokojitvijo, neobdavčen enkratni znesek izplačila do 25% celotne privarčevane vsote, izplačilo vdovcu, vdovi ali partnerju, neobdavčen enkratni znesek izplačila preživelemu partnerju, če oseba umre preden se upokoji. Tudi osebna in dodatna pokojnina se lahko med seboj izključujeta.

4. Interesna pokojnina. Interesna pokojnina je nizkostroškovna pokojnina, saj si ponudnik ne more zaračunavati več kot 1% privarčevanih sredstev na leto za administrativne stroške. Za nekatere ljudi je interesna pokojnina boljša izbira kot osebna pokojnina, saj nudi večjo fleksibilnost. Interesno pokojnino zagotavljajo zasebna podjetja in banke. Varčevanju za interesno pokojnino pa se ne morejo pridružiti tiste osebe, ki so pri delodajalcu zaposlene manj kot tri mesece, ki so člani poklicne pokojninske sheme, ki bi se lahko pridružili poklicni pokojninski shemi pa se niso in osebe, ki so zaslužile manj od minimalnega zaslужka tri zaporedne mesece. Delodajalci pa so svojim zaposlenim dolžni ponuditi varčevanje v interesni pokojninski

shemi, razen v primeru, da imajo manj kot 5 zaposlenih, da ponujajo poklicno pokojninsko shemo ali nudijo zaposlenim dostop do osebne pokojninske sheme.

V Veliki Britaniji so mnogi socialni transferji in ugodnosti odvisni od starosti in pravila za njihovo pridobitev se lahko spremenijo, ko oseba dopolni šestdeset let. Po tem letu iskanje službe ni več pogoj za določene prejemke. Izjema so moški, ki lahko med 60. in 65. letom zaprosijo za dodatek za iskalce zaposlitve in v tem primeru morajo iskati službo in biti na razpolago za zaposlitev. Druga izjema so ženske, ki prejemajo dodatek za skrbnike. Po dopolnjenem 60. letu se lahko upokojijo in dodatka za skrbnike ne prejemajo več. Osebe, starejše od šestdeset let, lahko zaprosijo za upokojenski kredit, stanovanjski dodatek in davčne ugodnosti, odvisno od njihovega dohodka.

Upokojenski kredit je prejemek, ki ga lahko prejemajo osebe, starejše od 60 let, in je odvisen od dohodka. Sestavljen je iz kredita z garancijo in varčevalnega kredita. Pri kreditu z garancijo dobi oseba razliko med njegovim tedenskim prihodkom in zajamčenim tedenskim prihodkom. Varčevalni kredit je za ljudi z zelo nizkim dohodkom. Oseba je lahko upravičena do kredita z garancijo, varčevalnega kredita ali do obeh.

Stanovanjski dodatek prejemajo osebe z nizkimi dohodki kot pomoč pri plačilu najemnine. Pogoj za prejetje stanovanjskega dodatka je najemnina. Do njega so upravičene osebe, ki že prejemajo druge socialne transferje, osebe, ki delajo polovični delovni čas in osebe z nizkimi dohodki. Stanovanjskega dodatka pa ne morejo prejeti osebe, ki imajo hipoteko ali odplačujejo posojilo. Višina stanovanjskega dodatka je odvisna od višine najemnine, osebnega dohodka in kraja bivanja. Stanovanjski dodatek lahko prejemajo osebe tudi za plačilo najete sobe, mladinskega hotela ali internata. Če v stanovanju živi več oseb, lahko za stanovanjski dodatek zaprosi le eden.

Do davčnih ugodnosti so upravičeni ljudje z nizkimi dohodki, ki niso zmožni sami poravnati davkov, zato jih namesto njih poravnajo lokalne oblasti. Za starejše od šestdeset let je zagotovljen brezplačen avtobusni prevoz po Angliji, Walesu in Škotski, imajo pa tudi popust pri ostalih načinih transporta.

Dobijo tudi zimski dodatek za kurjavo, ki je neobdavčen prejemek in pomaga ljudem poravnati stroške za kurjavo. Izplačuje se vsako leto v zimskih mesecih, vendar pa ni pomembno za kaj ljudje denar dejansko porabijo. V sezoni 2007/08 je dodatek za kurjavo na gospodinjstvo znašal 200 oziroma 300 funtov za osebe nad osemdeset let. Oseba, ki živi v domu za ostarele, prejme zmanjšani dodatek in sicer 100 funtov. Osebe, starejše od šestdeset let, ki prejemajo pokojnino ali upokojenski kredit, so upravičene tudi do božičnega bonusa, ki znaša 10 funtov na leto.

6.2.2 Prejemki bolnih in nezmožnih za delo

Prejemki bolnih in nezmožnih za delo obsegajo naslednje prejemke:

1. Bolniško nadomestilo. Ljudje, ki so začasno ali stalno nezmožni za delo, lahko prejmejo bolniško nadomestilo ali dodatek za zaposlene z nizkim dohodkom. Za prvih 28 tednov odsotnosti z dela prejme oseba bolniško nadomestilo s strani delodajalca. Vendar pa mora oseba zaslužiti vsaj 105 funtov na teden, v nasprotnem primeru ni upravičena do bolniškega nadomestila, ampak do dodatka za zaposlene z nizkim dohodkom. Bolniško nadomestilo znaša 75,40 funtov na teden.

2. Dodatek za hudo prizadete. Dodatek za hudo prizadete je neobdavčen prejemek, ki ga prejmejo osebe, ki niso zmožne delati in so v bolnišnici. Ljudje, ki zaprosijo za prejemek večkrat zaporedoma, so včlanjeni v shemo poti do zaposlitve in morajo mesečno obiskovati razgovore, kjer jim pomagajo pri iskanju zaposlitve.

3. Dodatek za preživetje. Dodatek za preživetje in spremljevalni dodatek sta prejemka, ki pomagata kriti stroške negovanja. Dodatek za preživetje dobijo osebe stare manj kot 65 let, spremljevalni dodatek pa osebe starejše od 65 let. Prejemka nista odvisna od tega ali je oseba zaposlena ali ne. Dodatek za preživetje lahko pridobi oseba, ki potrebuje posebno nego in ima težave pri hoji zaradi fizičnih ali psihičnih težav. Prejemek je sestavljen iz dveh delov, negovalne komponente in komponente mobilnosti. Oseba lahko pridobi le eno ali pa obe komponenti, odvisno od stopnje prizadetosti. Negovalno komponento v višini 17,75 funtov lahko pridobi oseba, ki potrebuje pomoč večino dneva. Osebi, ki potrebuje pomoč ali nadzor ves dan ali vso noč ali za čas, ko je na dializi, pripada 44,85 funtov. Najvišja stopnja negovalne komponente znaša 76 funtov in pripada osebi, ki potrebuje stalno pomoč, podnevi in ponoči ter osebi, ki je neozdravljivo bolna. Komponenta mobilnosti se prav tako izplačuje v dveh višinah. Prejemek v višini 17,75 funtov pripada osebam, ki se zaradi psihičnih ali fizičnih težav na prostem ne znajdejo same in potrebujejo spremljevalca. Osebe, ki niso zmožne same hoditi, pa prejmejo 46,75 funtov. Dodatek za preživetje lahko prejmejo tudi otroci mlajši od 16 let. Pogoji za negovalno komponento so enaki, kot veljajo za odrasle osebe, le da je potrebo dokazati, da otrok potrebuje veliko več nege kot njegovi vrstniki.

4. Spremljevalni dodatek. Spremljevalni dodatek pripada osebam, ki so starejše od 65 let in ne morejo pridobiti dodatka za preživetje. Spremljevalni dodatek ne vsebuje komponente mobilnosti, a če jo je oseba prejela pred 65 letom, jo lahko prejema še naprej. Spremljevalni dodatek pripada osebam, ki potrebujejo nego vsaj šest mesecev, ali če so neozdravljivo bolne. Da oseba potrebuje nego, se šteje, če se ni sposobna sama umivati, obleči in iti na stranišče. Spremljevalni dodatek v višini 44,85 funtov prejmejo osebe, ki potrebujejo nego ves dan ali vso noč, znesek v višini 67 funtov pa pripada osebam, ki potrebujejo nego podnevi in ponoči.

5. Prejemki za poškodbe pri delu in poklicne bolezni. Glavni prejemek za poškodovane na delovnem mestu in žrtve poklicnih bolezni je dodatek za poklicne

poškodbe, ki pa ga ne morejo prejeti samozaposleni. Pogoji je, da je poškodba nastala pri delu.

6. Dodatek za nezmožne za delo. Dodatek za nezmožne za delo je namenjen ljudem, ki so nezmožni delati zaradi poškodbe pri delu ali poklicne bolezni. Oseba mora imeti potrjeno vsaj 14% invalidnost, da je upravičena do dodatka za nezmožne za delo, ki se lahko dodeli za obdobje ali pa je trajen. Višina dodatka za nezmožne za delo je odvisna od stopnje invalidnosti, ni pa odvisna od plačanih prispevkov.

7. Prejemki vojnih ranjencev. Vojnim ranjencem je zagotovljena finančna pomoč s strani Kompenzacijske sheme oboroženih sil. Organizacija zagotavlja finančno pomoč za ranjene in umrle v vojni po 6. aprilu 2005. Pred tem datumom so ranjeni lahko pridobili pomoč od Vojne pokojninske sheme. Obe shemi sta del Veteranske agencije, ki deluje pod okriljem Ministrstva za obrambo. Višina prejemka je odvisna od stopnje poškodbe in vpliva poškodbe na dohodek osebe. Prav tako dobijo finančno pomoč vdove, katerih partnerji so umrli v vojni.

8. Dodatek za skrbnike. Dodatek za skrbnike dobijo ljudje, ki skrbijo za bolne osebe na svojem domu vsaj 35 ur na teden. Dodatek za skrbnike je obdavčen prejemek, ki ga lahko pridobijo osebe starejše od 16 let in ni odvisen od plačanih prispevkov nacionalnega zavarovanja. Dodatek za skrbnike pa ne morejo pridobiti osebe, ki se redno šolajo ali zaslužijo več kot 95 funtov na teden. Dodatek za skrbnike znaša 50,55 funtov na teden.

6.2.3 Dodatek za iskalce zaposlitve

Pogoj za pridobitev dodatka za iskalce zaposlitve je plačilo prispevkov v preteklih dveh davčnih letih. Dodatek za iskalce zaposlitve lahko pridobijo brezposelne, za delo zmožne osebe. Dodatek za iskalce zaposlitve sta dva; dodatek, ki temelji na plačanih prispevkih in dodatek, ki temelji na dohodku. Če oseba nima plačanih dovolj prispevkov, ji pripada dodatek za iskalce zaposlitve, ki temelji na dohodku.

Dodatek za iskalce zaposlitve lahko pridobijo osebe starejše od 18 let, mlajši pa le, če se več ne šolajo. Oseba lahko pridobi dodatek za iskalce zaposlitve tudi, če je zaposlena za manj kot 16 ur na teden. Višina dodatka je odvisna od starosti osebe; mlajšim od 25 let pripada dodatek v višini 47,95 funtov, starejšim pa 60,50 funtov. Oseba, ki prejema dodatek za iskalce zaposlitve, mora biti na razpolago in takoj pripravljena na zaposlitev. Oseba je upravičena do dodatka, ki temelji na plačanih prispevkih, če je plačevala prispevke zadnji dve leti. Dodatek se dodeli za največ šest mesecev.

6.2.4 Dodatek za zaposlene z nizkim dohodkom

Prvi pogoj za pridobitev dodatka za zaposlene z nizkih dohodkom je plačilo prispevkov razreda 1 ali 2 v enem od zadnjih treh davčnih let. Dovolj pa je tudi plačilo prispevkov kateregakoli leta, če oseba ni bila zmožna plačevati prispevkov, ker je prejela dodatek za nezmožne za delo ali dodatek za skrbnike. Drugi pogoj za pridobitev dodatka za zaposlene z nizkim dohodkom so plačani prispevki v zadnjih dveh letih pred zaprositvijo. Pripis prispevkov nacionalnega zavarovanja v tem primeru ni vedno dovolj. V primeru, da je oseba že od otroštva omejeno zmožna za delo, ji ni potrebno izpolniti nobenega pogoja za pridobitev dodatka za zaposlene z nizkim dohodkom.

6.2.5 Prejemki ob izgubi bližnje osebe

V primeru smrti zakonskega ali zunajzakonskega partnerja je oseba upravičena do finančne pomoči. Prejemki ob izgubi bližnje osebe so:

1. Plačilo ob izgubi. Plačilo ob izgubi je neobdavčen prejemek, ki se izplača v enkratnem znesku v višini 2.000 funtov. Prejemek se lahko uveljavlja v enem letu po smrti partnerja. Za plačilo ob izgubi se lahko zaprosi, če je pokojnik plačal dovolj prispevkov nacionalnega zavarovanja, če je bila smrt posledica nesreče pri delu ali poklicne bolezni. Pogoj za uveljavljanje pravice je, da oseba ob izgubi partnerja še ni dosegla starosti za upokojitev in da sama do pokojnine ni upravičena na podlagi plačila svojih prispevkov.

2. Vdovski dodatek. Vdovski dodatek je obdavčen tedenski prejemek, ki je namenjen osebi, ki je izgubila partnerja in vzdržuje otroke. Pogoj za ta prejemek je, da oseba še ni dosegla starosti za upokojitev, razen v primeru, da je smrt partnerja posledica nesreče pri delu ali poklicne bolezni. Višina vdovskega dodatka je odvisna od plačanih prispevkov pokojnega partnerja. Vdovski dodatek se izplačuje, dokler je oseba upravičena do otroškega dodatka.

3. Dodatek ob izgubi. Dodatek ob izgubi je obdavčen tedenski prejemek, ki se izplačuje osebi 52 tednov po smrti partnerja. Pogoj za pridobitev dodatka ob izgubi je, da ima oseba 45 let, vendar ne več kot je zahtevana starost za upokojitev. Pogoj je tudi zadostna višina plačanih prispevkov umrlega partnerja, razen v primeru smrti zaradi nesreče pri delu ali poklicne bolezni. Dodatek ob izgubi prejmejo le osebe, ki so upravičene do vdovskega dodatka. Višina dodatka ob izgubi je odvisna od starosti osebe ob smrti partnerja. Zneski se gibljejo med 27,21 in 90,70 funtov.

6.2.6 Denarna pomoč

Denarna pomoč je prejemek, ki je namenjen določeni skupini ljudi, ki nima dovolj denarja za dostojno življenje. Denarna pomoč ni odvisna od plačanih prispevkov nacionalnega zavarovanja, uveljavljajo pa jo lahko osebe med 18. in 60. letom

starosti. V primeru nosečnosti lahko denarno pomoč pridobi tudi oseba, mlajša od 18 let. Do denarne pomoči so upravičene nezaposlene osebe ali osebe, ki delajo manj kot 16 ur na teden. Če oseba živi s partnerjem, ta ne sme biti zaposlen za več kot 24 ur na teden. Višina denarne pomoči je odvisna od osebnih okoliščin, nanjo pa vplivajo: starost, status drugih oseb v gospodinjstvu, sposobnost za delo in dohodek.

6.2.7 Pomoč revnim - socialni sklad

Socialni sklad zagotavlja denar za revne ljudi, ko se znajdejo v izrednih življenjskih situacijah. Sklad zagotavlja naslednje prejeme:

1. Starševska subvencija. Starševska subvencija je socialni prejemek za revne, ki je namenjen za kritje stroškov nakupa oblačil in opreme za novorojenčka. Izplača se v višini 500 funtov, a ni pomembno, za kaj oseba denar dejansko porabi. Do starševske subvencije so upravičeni starši, ki prejemajo denarno pomoč, upokojenski kredit, dodatek za zaposlene z nizkimi dohodki ali dodatek za iskalce zaposlitve.

2. Plačilo za pogreb. Do plačila za pogreb so prav tako upravičeni prejemniki denarne pomoči, dodatka za zaposlene z nizkimi dohodki, upokojenskega kredita in dodatka za iskalce zaposlitve. Vendar pa ni pogoj le, da oseba dejansko plača pogreb, ampak mora pristojni organ ugotoviti, da je oseba tudi dolžna plačati pogreb in da ni nikogar, ki bi lahko to storil namesto nje. To pa ne velja v primeru smrti partnerja ali otroka. Oseba lahko za prejemek zaprosi od pokojnikove smrti še nadaljnje tri mesece. Plačilo za pogreb ne krije vseh stroškov pogreba, ampak le: stroške pokopa ali upepelitve, stroške prevoza pokojnika, če je prevoz daljši od 50 milj in stroške dokumentacije. V nekaterih primerih se krijejo tudi nadaljnji stroški v višini 700 funtov za nagrobnik, rože, pogrebni zavod in cerkvene stroške.

3. Dodatek ob mrzlem vremenu. Dodatek ob mrzlem vremenu je namenjen ljudem z nizkimi dohodki, da jim pomaga kriti stroške ogrevanja, vendar pa ni pomembno za kaj oseba denar dejansko nameni. Do dodatka ob mrzlem vremenu so upravičeni prejemniki denarne pomoči, dodatka za zaposlene z nizkimi dohodki, upokojenskega kredita in dodatka za iskalce zaposlitve. Plačilo se izvede, ko vremenska postaja zabeleži temperaturo pod 0°C sedem ali več dni zaporedoma. Dodatek ob mrzlem vremenu znaša 25 funtov za vsako obdobje mrzlega vremena.

4. Subvencija za družinsko oskrbo. Subvencija za družinsko oskrbo pomaga družini kriti določene stroške, o upravičenosti pa odločajo pristojni organi tako, da proučijo vsak primer posebej, če je sploh na voljo dovolj sredstev iz Socialnega sklada. Za subvencijo lahko zaprosijo prejemniki denarne pomoči, dodatka za zaposlene z nizkimi dohodki, upokojenskega kredita in dodatka za iskalce zaposlitve ter osebe, ki bodo zapustile zdravstveno ustanovo v naslednjih šestih tednih in bodo te socialne prejeme verjetno prejemale. Minimalen znesek subvencije je 30 funtov, navzgor pa ni omejitve.

5. Proračunska posojila. Proračunska posojila so namenjena prejemnikom socialnih transferjev, ki jih bodo morali vrniti Socialnemu skladu, vendar brez obresti. Za posojilo lahko zaprosijo prejemniki denarne pomoči, dodatka za zaposlene z nizkimi dohodki, upokojskega kredita in dodatka za iskalce zaposlitve, v kolikor transferje prejemajo vsaj 26 tednov. Proračunska posojila so namenjena nakupu stanovanjske opreme, oblačil in obutve, selitvenim stroškom, stroškom obnove, vzdrževanja in varovanja stanovanja ter stroškom pri iskanju službe. Minimalni znesek posojila znaša 100 funtov, maksimalni je 1.500 funtov. Pri dodeljevanju se upoštevajo osebne okoliščine, morebitna druga posojila in zmožnost odplačevanja. Doba odplačevanja posojila je največ dve leti.

6. Krizna posojila. Krizna posojila so namenjena ljudem, ki potrebujejo denar takoj zaradi nesreče ali katastrofe. Krizna posojila se odplačujejo Socialnemu skladu, a brez obresti. Kdo in koliko posojila lahko dobi, se odloča od primera do primera in na podlagi osebnih okoliščin. Za krizno posojilo lahko zaprosi oseba, starejša od 16 let, ki denar nujno potrebuje, a ga ne more dobiti drugje. Oseba pa ne more zaprositi za krizno posojilo, če je oskrbovanka doma ali bolnišnice, v zaporu, samostanu ali je stara manj kot 19 let in se redno šola. Minimalni znesek tega posojila ni določen, maksimalni pa je 1.500 funtov. Doba odplačevanja kriznega posojila je največ dve leti.

6.2.8 Starševski prejemki

V Veliki Britaniji starševski prejemki obsegajo:

1. Materinsko nadomestilo. Pogoji za pridobitev materinskega nadomestila je zaposlitev pri istem delodajalcu za najmanj 26 tednov do petnajstih tednov pred terminom poroda. Materinsko nadomestilo materi plača delodajalec za čas do 39 tednov. Prvih šest tednov porodniškega dopusta mati prejme materinsko nadomestilo v višini 90% povprečnega tedenskega zaslužka, naslednje tedne pa 90% povprečnega tedenskega zaslužka ali 117,18 funtov, odvisno, kateri znesek je manjši.

2. Materinski dodatek. Materinski dodatek je namenjen zaposlenim materam, ki ne izpolnjujejo pogojev za materinsko nadomestilo. Pogoji za pridobitev materinskega dodatka je, da je bila oseba zaposlena najmanj 26 tednov v zadnjih 66. tednih pred rojstvom otroka ter da je zaslužila vsaj 30 funtov na teden. Vendar pa ni potrebno, da je bila zaposlena neprekinjeno, niti ni nujno, da je bila zaposlena pri istem delodajalcu. Materinski dodatek ni odvisen od plačanih prispevkov nacionalnega zavarovanja. Višina materinskega dodatka znaša 90% povprečne plače oziroma 117,18 funtov na teden, odvisno kateri znesek je manjši. Poleg tega zneska je možno dobiti dodatek za partnerja ali osebo, ki varuje otroke, če ima nizke dohodke. Materinski dodatek se lahko začne izplačevati najhitreje 11 tednov pred terminom poroda, najkasneje pa takoj po rojstvu otroka. Kadar oseba ni upravičena niti do materinskega nadomestila niti do materinskega dodatka, lahko zaprosi za dodatek za nezmožne za delo, ta pa temelji na plačanih prispevkih nacionalnega zavarovanja. Če

nosečnica ni upravičena do dodatka za nezmožne za delo, lahko zaprosi za denarno pomoč. Zaprosi lahko, ko je noseča vsaj 29 tednov, če je nezmožna za delo pa lahko tudi prej. Če je sposobna delati, lahko pred 29. tednom zaprosi za dodatek za iskalce zaposlitve.

3. Očetovsko nadomestilo. Oče je upravičen do očetovskega nadomestila za čas dveh tednov. Za to nadomestilo veljajo isti pogoji in se izplača v enaki višini kot materinsko nadomestilo. Če oče ni upravičen do očetovskega nadomestila, lahko zaprosi za denarno pomoč. Oče ima enake pravice tudi kadar gre za posvojitev otroka.

4. Otroški dodatek. Do otroškega dodatka so upravičeni skrbniki otrok do njihovega 16. ali do 20. leta starosti, če se otrok redno šola. Otroški dodatek znaša 18,80 funtov za prvega in 12,55 funtov za vsakega nadaljnjega otroka.

5. Dodatek za varuhe. Dodatek za varuhe je neobdavčen prejemek, ki pripada osebam, ki so skrbniki tujih otrok in zanje prejemajo otroški dodatek. Tuji otroci so lahko sirote, otroci staršev, ki so zaprti, pogrešani ali so umrli. Dodatek za varuhe znaša 13,45 funtov na teden za vsakega otroka.

6. Otroški kredit. Otroški kredit lahko prejmejo skrbniki ne glede na to ali imajo zaposlitev. Prejmejo ga za vsakega otroka, ki je mlajši od 16 let in za otroke mlajše od 19 let, če se redno šolajo. Znesek otroškega kredita je odvisen od osebnih okoliščin. Najvišji možni znesek kredita za družino je 545 funtov, za vsakega otroka 2.085 funtov, za prizadetega otroka 2.540 funtov in za vsakega hudo prizadetega otroka 1.020 funtov.

7. Druge oblike pomoči. Zaposlenim lahko delodajalec nudi otroške bone. Delodajalec vsak mesec odtegne zaposlenemu določen znesek, ki jih potem starši dobijo v obliki bonov. Tak način je za starše bolj ugoden, saj se pri bonih izognejo plačilu davka. Prav tako bo izplačilo plače nižje in oseba bo morda upravičena do kakšnega socialnega transferja zaradi nizkih dohodkov. Možno je varčevanje v otroškem skladu. To je varčevalni račun, namenjen varčevanju za otroke, kamor nakazuje sredstva država in tudi starši, sorodniki in prijatelji. Otrok ima dostop do privarčevanih sredstev ob dopolnjenem 18. letu. Država nakaže začetni znesek v višini 250 funtov ob rojstvu in dodatnih 250 funtov, ko otrok dopolni sedem let oziroma 500 funtov, če so starši upravičeni do otroškega kredita in zaslužijo manj kot 15.575 funtov letno. Ostali lahko v sklad prispevajo do 1.200 funtov letno. Ob dopolnjenem 16. letu lahko otrok s skladom upravlja sam, vendar pa denarja ne more dvigniti.

6.3 NADZOR NAD PREJEMNIKI SOCIALNIH TRANSFERJEV V VELIKI BRITANIJI

Tudi v Veliki Britaniji se soočajo s številnimi prevarami in neupravičenim prejetjem socialnih transferjev. Da bi preprečili zlorabe pri prejemanju socialnih transferjev imajo lokalne oblasti dostop do vseh vladnih informacij, oseba mora predložiti več dokazil, ko zaprosi za številko nacionalnega zavarovanja ali socialni prejemek, prav tako se navzkrižno preverjajo prejemniki posameznega socialnega prejemka, da bi preprečili neupravičeno kopičenje le teh pri posamezniku. Kljub temu pa prihaja do številnih prevar (DWP, 2009).

Ministrstvo za delo in pokojnine jemlje prevare pri prejemanju socialnih transferjev zelo resno. Po podatkih ministrstva so v preteklih dveh letih posamezniki s prevarami oškodovali državo za približno 800 milijonov funtov. Če ugotovijo, da je posameznik oškodoval državo, so predpisane naslednje sankcije: plačilo celotnega neupravičeno prejetega zneska, kazenski pregon, policijska kartoteka, globa, zaseg premoženja in celo zaporna kazen. Pristojne osebe lahko kadarkoli preverijo resničnost podatkov ali posredovane podatke pri drugih upravnih organih, delodajalcu ali banki. V času, ko pristojne osebe preiskujejo prejemnika socialnih transferjev zaradi suma prevare, se prejetje socialnih transferjev začasno odloži. Ko Ministrstvo za delo in pokojnine zaključi s preiskavo, je osumljena oseba povabljen na razgovor, ki se snema. V primeru, da osebi dokažejo prevaro več kot enkrat, ji zmanjšajo višino prejemka ali ga lahko celo ukinejo (DWP, 2009).

V Veliki Britaniji osebe, ki neupravičeno prejemajo socialne transferje imenujejo tatovi prejemkov. To pa niso le osebe, ki prejemajo dodatek za iskalce zaposlitve in hkrati delajo na črno, ampak tudi osebe, ki so namerno zamolčale podatke ali niso javile spremenjenih podatkov. To so (DWP, 2009):

1. osebe ki so namerno zamolčale, da živijo s partnerjem;
2. osebe, ki so namerno posredovale napačne podatke o višini svojih prihrankov;
3. osebe, ki so lažno navedle, da otroci še živijo doma, čeprav so ti dom že zapustili;
4. osebe, ki so zamolčale, da so pričele z delom ali niso posredovale višine zaslužka;
5. osebe, ki so zamolčale, da so podedovale denar;
6. osebe, ki so zamolčale, da so namenjene v tujino, da živijo v tujini ali niso posredovale spremembe naslova.

Ministrstvo za delo in pokojnine ima posebno telefonsko številko, kjer lahko državljani anonimno prijavijo tatove prejemkov, možna pa je tudi prijava preko spleta.

6.4 PODOBNOSTI IN RAZLIKE SOCIALNE ZAŠČITE V VELIKI BRITANIJI IN SLOVENIJI

Pri primerjavi pokojnin sem ugotovila, da je sistem v Veliki Britaniji precej bolj kompleksen, saj obstaja precej različnih vrst pokojnin. Poleg osnovne in dodatne pokojnine zaposleni za pokojnino varčujejo tudi v službi po shemi, ki jo ponuja

delodajalec. V Sloveniji velja enotno pravilo, da je višina pokojnine odvisna od povprečne mesečne plače v najboljših osemnajstih zaporednih letih zavarovanca. V Veliki Britaniji pa je osnovna pokojnina za vse enaka, od višine zaslužka pa je odvisna dodatna pokojnina. Delovna doba v Veliki Britaniji je daljša, kmalu pa se bo starost za ženske še povečala in izenačila z moškimi. Razlika je tudi v pogojih za upokojitev; v Sloveniji je prvi pogoj za upokojitev 15 let zavarovalne dobe in starost 63 oziroma 65 let, medtem ko je v Veliki Britaniji pogoj za upokojitev 30 let plačevanja prispevkov in starost 60 oziroma 65 let.

Tako v Sloveniji kot tudi v Veliki Britaniji lahko oseba še najprej dela, ko izpolni pogoje za upokojitev. V Sloveniji se osebi pokojnina za vsako nadaljnje leto zviša za 1,5%, vendar pa se osnova zvišuje le tri leta. V Veliki Britaniji lahko oseba ob dopolnjeni starosti nadaljuje z delom in hkrati prejema pokojnino ali pa nadaljuje z delom in kasneje prejema višjo pokojnino.

Osebe, starejše od šestdeset let, so v Veliki Britaniji upravičene do številnih ugodnosti, ki jih v Sloveniji ne poznamo. V Veliki Britaniji lahko starejši od 60 let prejemanje stanovanjski dodatek, dodatek za kurjavo, deležni so davčnih ugodnosti in imajo brezplačen avtobusni prevoz ter popust pri ostalih načinih transporta. Tudi v Sloveniji je delež starega prebivalstva iz leta v leto večji, zato bi bile tudi pri nas takšne ugodnosti dobrodošle.

Nezaposleni v Sloveniji in Veliki Britaniji lahko prejmejo primerljive prejemke, razlika je le v tem, da je v Sloveniji nadomestilo med brezposelnostjo odvisno od mesečne plače, v Veliki Britaniji pa je znesek enoten. Prav tako je v Sloveniji najdaljši čas prejemanja nadomestila dve leti, v Veliki Britaniji pa šest mesecev. Višina denarne socialne pomoči je v Sloveniji sicer določena, ampak je odvisna tudi od višine prihodkov družine prejemnika in se izračuna po posebni formuli, v Veliki Britaniji je denarna pomoč popolnoma odvisna od osebnih okoliščin.

Starševsko varstvo je v Sloveniji na precej višjem nivoju kot v Veliki Britaniji. Materinski dopust je daljši, saj traja polno leto, v Veliki Britaniji pa traja največ 39 tednov. Pogoj za prejemanje starševskega nadomestila v Sloveniji je, da je ženska zaposlena dan pred nastopom porodniškega dopusta, v Veliki Britaniji je pogoj, da je ženska zaposlena 26 tednov pred odhodom na porodniški dopust. Lahko pa v Veliki Britaniji starši pridobijo nekatere ugodnosti, ki jih v Sloveniji ni, na primer otroške bone, otroški kredit in varčevanje v skladu.

Materinsko nadomestilo v Veliki Britaniji lahko neposredno primerjamo s starševskim nadomestilom v Sloveniji, vendar pa ta prejemek v Veliki Britaniji bremeni delodajalca, medtem ko ga v Sloveniji izplačuje Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Starševsko nadomestilo v Sloveniji se izplača v enaki višini kot povprečna mesečna plača v preteklem letu, v Veliki Britaniji pa materinsko nadomestilo znaša prvih šest tednov 90% povprečne plače, vse naslednje tedne pa 90% plače ali 117,18 funtov, odvisno kateri znesek je manjši. Znesek najnižjega otroškega dodatka je v Sloveniji višji kot znesek otroškega dodatka v Veliki Britaniji,

kjer je tudi ta za vse osebe enoten in ni odvisen od mesečnih prihodkov. Tudi rejnina je v Sloveniji precej višja kot primerljivi prejemek v Veliki Britaniji. Nadomestilo medčasno zadržanostjo z dela je v Veliki Britaniji prav tako enotno za vse osebe in neodvisno od višine plače zaposlenega.

Večina prejemkov je med seboj primerljivih, so pa v Veliki Britaniji nekateri takšni, ki jih v Sloveniji ne poznamo. V Sloveniji ne poznamo dodatka za kurjavo, dodatka za iskalce zaposlitve, dodatka ob mrzlem vremenu ter proračunskih in kriznih posojil. Še posebej dobrodošla bi bila proračunska posojila, ki bi pomagala najrevnejšemu prebivalstvu pri nakupih. Na drugi strani pa imamo v Sloveniji nekatere socialne transferje, ki jih v Veliki Britaniji ni, na primer dodatek za velike družine.

Po podrobni proučitvi posameznih socialnih transferjev v Veliki Britaniji in Sloveniji ne morem zaključiti, da je v eni od obeh držav sistem socialne zaščite boljši. Precej socialnih prejemkov je podobnih, a ima ena država bolj urejeno eno področje, druga pa drugo. Vendar pa je pri primerjavi višine izdatkov za socialno zaščito in stopnjo tveganja revščine Slovenija v nekoliko bolj ugodnem položaju kot Velika Britanija. V Sloveniji so izdatki za socialno zaščito relativno nizki, a je tudi stopnja tveganja revščine nizka. Velika Britanija pa sodi med države s sorazmerno visoko ravno izdatkov za socialno zaščito pa tudi s sorazmerno visoko stopnjo tveganja revščine.

Nadzor nad prejemniki socialnih transferjev je nedvomno boljši v Veliki Britaniji. Čeprav je nadzor zaradi velikega števila prebivalcev in obširnosti države težji, je bolj učinkovit, tudi sankcije so strožje. Na tem področju je bil velik korak naprej narejen v preteklih osmih letih, ko je država uvedla obširno kampanjo proti tako imenovanim tatovom prejemkov. Dovolj pove že dejstvo, da imajo Ministrstvo za delo in pokojnine in drugi pristojni organi na svojih spletnih straneh obširno predstavitev tega področja, kjer pozivajo državljane k prijavi tatov prejemkov. V Sloveniji na spletu o tem področju ni ničesar napisanega.

7 ZAKLJUČEK

V diplomski nalogi sem proučila socialne transferje v Sloveniji. Zanimalo me je predvsem, ali so sredstva pravilno razporejena in ali jih dobijo tisti, ki jih dejansko potrebujejo. Proučila sem učinkovitost socialnih transferjev, nadzor nad prejemniki socialnih transferjev in poskušala poiskati vzroke za neupravičeno prejemanje ter rešitve za izboljšanje sistema socialnih transferjev.

Na podlagi ugotovitev diplomskega dela lahko potrdim tezo, da je Slovenija socialna država. Sistem socialne zaščite sicer ima nekaj pomanjklivosti, ki vplivajo na pravičnost in stimulacijo za delo. Predvsem vpliv socialnih transferjev na družine z najnižjimi dohodki je v določenih primerih nepravilno. Ne morem pa oporekati učinkovitosti socialnih transferjev, saj podatki kažejo, da uspešno nižajo prag tveganja revščine. Čeprav se Slovenija v višini plač ne more primerjati z najbolj razvitimi evropskimi državami, se pri kazalnikih socialne zaščite in socialne vključenosti lahko.

V Sloveniji imajo socialni transferji ugoden vpliv na stopnjo tveganja revščine, saj jo zmanjšujejo. Ob nekoliko nižjih izdatkih za socialno zaščito, kot je povprečje držav Evropske unije, ima Slovenija tudi nižjo stopnjo tveganja revščine. Stopnja tveganja revščine, brez dohodka v naravi, se je med leti 2002 in 2005 zviševala, medtem ko je po socialnih transferjih ostala na enaki ravni, kar kaže na pozitiven vpliv socialnih transferjev. Pomemben vpliv na stopnjo tveganja revščine imajo pokojnine, ki stopnjo tveganja zmanjšajo za 20%, medtem ko je evropsko povprečje 16%.

Pri proučevanju medsebojnega delovanja socialnih transferjev in njihovega vpliva na družino sem ugotovila, da je vpliv socialnih transferjev na družino ugoden, a v nekaterih primerih destimulira delo in lahko spodbudi nastanek sive ekonomije. Ugotovila sem, da so osebni dohodki zaposlenih z minimalno plačo zelo nizki v primerjavi s socialnimi transferji, in da lahko ti destimulirajo zaposlitev za minimalno plačo. Medtem ko so zaposleni z minimalno plačo upravičeni do številnih socialnih transferjev, so v izrazito neugodnem položaju zaposleni, ki zaslužijo malo nad minimalnim dohodkom. Pri primerjavi družine z minimalno plačo z družino, kjer vsak roditelj zasluži 50 EUR bruto več od minimalne plače, sem ugotovila, da so po prejemu socialnih transferjev v ugodnejšem položaju starši, ki prejemajo minimalno plačo.

Problem, s katerim se bo Slovenija prej ali slej morala soočiti in ga razrešiti, je naraščajoče število enostarševskih družin, ki so to le na papirju. Finančno je namreč precej ugodneje, če par ni poročen in je prijavljen na različnih naslovih, saj so tako matere upravičene do številnih socialnih transferjev in ugodnosti. Najbolj pridobijo pari, kjer je mati nezaposlena, saj ima tak par skupaj s socialnimi transferji kar 336,83 EUR dohodka več mesečno kot poročen par. To se mi zdi absurdno, ampak dejansko veliko število parov na tak način izkorišča državo. Vpliv socialnih transferjev na resnične matere samohranilke je sicer ugoden. Vendar pa bo treba nekaj narediti, da se zajezi število namišljenih mater samohranilk, saj v tem primeru prihaja do

nepravične razdelitve in kopičenja socialnih transferjev. Predlagam preverjanje na domu in še višje kazni.

Nadzor bi bilo potrebno povečati tudi nad drugimi prejemniki socialnih transferjev, še posebej med nezaposlenimi, ki prejemajo nadomestilo med brezposelnostjo ali denarno socialno pomoč in hkrati delajo na črno. Zgledovati bi se bilo potrebno po drugih evropskih državah, ki imajo to področje bolj urejeno, denimo Nemčiji ali Veliki Britaniji. Kljub temu pa je bilo na področju nadzora v zadnjih nekaj letih precej izboljšav. Število goljufij se je močno zmanjšalo od leta 2004, ko je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve vzpostavilo informacijski sistem, ki centralizira podatke v enotno bazo in povezuje uradne evidence med različnimi območnimi centri in službami. Tudi pogoji za pridobitev posameznih socialnih transferjev bi lahko bili bolj skladni. Za definiranje upravičenosti do vseh socialnih transferjev bi bilo potrebno uvesti enako definicijo dohodka, kar bi omogočilo, da bi bil sistem skladnejši, preprostejši in bolj pregleden.

Pri primerjavi sistemov socialne zaščite med državami Evropske unije sem ugotovila, da Slovenija sodi v sam vrh, saj je po vseh primerjanih podatkih sistem socialne zaščite dober in učinkovit. Po stopnji tveganja revščine in številu državljanov, ki živijo v gospodinjstvih brez zaposlitve, se uvršča med prve štiri države, glede na vpliv socialnih transferjev na stopnjo tveganja revščine pa se uvršča na sedmo mesto.

Pri primerjavi Slovenije in Velike Britanije sem ugotovila, da je večina socialnih prejemkov med seboj primerljivih, a je v Sloveniji večji poudarek na odvisnosti le teh od dohodka, v Veliki Britaniji pa je večina enotne višine. Izstopa področje starševskega varstva in družinskih prejemkov, ki je v Sloveniji zaradi nizke rodnosti bolj urejeno. Pa tudi stopnja tveganja revščine je v Sloveniji nižja kot v Veliki Britaniji, čeprav Slovenija za področje socialne zaščite namenja manj sredstev. Pri primerjavi nadzora nad prejemniki socialnih transferjev pa sem ugotovila, da je to področje v Veliki Britaniji precej bolj urejeno.

LITERATURA IN VIRI

Samostojne publikacije

1. STROPNIK, Nada, STANOVNIK, Tine. Boj proti revščini in socialni izključenosti - 2. knjiga, Primer Slovenije. Mednarodna organizacija dela, Budimpešta, 2002.
2. VODOVNIK, Zvone. Poglavlja iz delovnega in socialnega prava. Fakulteta za upravo, Ljubljana, 2004.
3. VOLAVŠEK, Ida. Diplomsko delo: Problemi preprečevanja in odkrivanja sive ekonomije. Ljubljana, 2004.

Članki v revijah

4. BUBNOV-SKOBERNE, Anjuta. Definicije pojmov: socialna varnost, socialno zavarovanje, socialno varstvo, socialna zaščita. Pravna praksa. Ljubljana, 2002.

Viri iz različnih publikacij

5. CERAR, Gregor. Tradicionalno delo na črno. Mladina, 2004, št. 30.
6. DAMIJAN, P. Jože. Razvojni premislek št. 2: Univerzalni temeljni dohodek ali negativen davek. Finance. 19. 5. 2008.
7. KRAMŽAR, Barbara. Nič več denarja na lepe oči. Delo. 7. 4. 2003.
8. MDDSZ. Analiza transferjev s področja socialne zaščite. 16. 7. 2003.
9. ZAGORAC, Željka. Brezposelnim za skoraj sto milijonov evrov pomoči. Finance. 18. 11. 2008.

Zakoni

10. Pravilnik o ugotavljanju odstotka vojne invalidnosti. Ur. list št. 20/96, 14/00.
11. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Ur. list št. 106/99, 72/00, 124/00, 109/01, 108/02.
12. Zakon o posebnih pravicah žrtev v vojni za Slovenijo 1991. Ur. list št. 49/97.
13. Zakon o socialnem varstvu. Ur. list RS, št. 54/92, 56/92, 41/99, 26/01, 2/04, 7/04, 105/06.
14. Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih. Ur. list RS, št. 97/01, 76/03, 110/03, 56/05, 111/05, 21/06, 47/06, 110/06, 114/06, 122/07, 10/08.
15. Zakon o subvencioniranju dijaške prehrane. Ur. List RS, št. 45/08.
16. Zakon o subvencioniranju študentske prehrane. Ur. List RS, št. 85/02, 52/07, 74/07.
17. Zakon o štipendiranju. Ur. list RS št. 59/07.
18. Zakon o vojnih invalidih. Ur. list RS št. 63/95, 19/97, 75/97.
19. Zakon o vojnih veteranih. Ur. list RS št. 63/95, 108/99, 76/03, 110/03, 38/06, 59/06.
20. Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti. Ur. list RS, št. 12/92, 71/93, 38/94, 69/98, 67/02, 79/06, 107/06.
21. Zakon o žrtvah vojnega nasilja. Ur. List RS št. 63/95, 8/96, 44/96, 70/97, 43/99, 19/00, 28/00, 64/01, 110/02, 18/03.

Prispevek oziroma poglavje v knjigi, zborniku

22. KERSNIK, Maja. Denarni prejemki prebivalcev v javnem financiranju Slovenije. V: KERSNIK, Niko: Delovni zvezek 9/2006. Urad za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, 2006.

Viri z interneta

23. Adviceguide. Benefits in England.

URL=http://www.adviceguide.org.uk/index/life/benefits/national_insurance_contributions_and_benefits.htm. 27. 10. 2008.

24. CSD Šiška. URL= <http://www.csd-lj-siska.si/splosno/index.asp>. 20. 12. 2008.

25. Davčni urad. URL= <http://www.durs.gov.si/>. 27. 10. 2008.

26. Department for social development.

URL= http://www.dsdni.gov.uk/income_support. 27. 10. 2008.

27. Departement for work and pensions. URL=<http://www.dwp.gov.uk/>. 1. 12. 2008.

28. Evropska komisija: Zaposlovanje, socialne zadeve in enake možnosti. Socialna zaščita in socialna vključenost v Evropi – glavna dejstva. URL=<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=sl&catId=443> 16.10.2008.

29. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. URL= <http://www.mdds.gov.si/>. 15. 10. 2008.

30. Ministrstvo za javno upravo. URL= <http://www.mju.gov.si/>. 20.12.2008.

31. Statistični urad. URL= <http://www.stat.si/>. 16. 10. 2008.

32. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. URL= <http://www.zpiz.si/>. 20.12.2008.

33. Zavod za zaposlovanje. URL= <http://www.ess.gov.si/>. 16. 10. 2008.

34. UK Statistics Authority. URL=<http://www.statistics.gov.uk/>. 27. 10. 2008.

SEZNAM SLIK

Slika 1: Izdatki za socialne prejemke po področju socialne zaščite, Slovenija, 2006...	6
Slika 2: Prejemniki varstvenega dodatka, invalidnine in dodatka za pomoč in postrežbo med leti 1990 in 2007	11
Slika 3: Povprečno število prejemnikov denarne socialne pomoči	23
Slika 4: Število študentov, vpisanih na visokošolski dodiplomski študij, na 100.000 prebivalcev, Slovenija, 1945-2007	29
Slika 5: Število živorojenih otrok med leti 2000 in 2007	30
Slika 6: Stopnja tveganja revščine v državah Evropske unije, 2006	44
Slika 7: Odrasli, ki živijo v gospodinjstvih brez zaposlitve, 2007	45
Slika 8: Vpliv socialnih transferjev (brez pokojnin) na stopnjo tveganja revščine pri celotnem prebivalstvu, 2006	46

SEZNAM TABEL

Tabela 1: Izdatki za socialne prejemke po področju socialne zaščite, Slovenija, 1996-2006	5
Tabela 2: Razmerje med povprečno plačo in pokojnino	9
Tabela 3: Štipendisti in povprečne decembrske štipendije po vrstah štipendij, Slovenija, 2000-2006	14
Tabela 4: Prejemniki starševskega nadomestila	16
Tabela 5: Prejemniki starševskega dodatka	17
Tabela 6: Prejemniki otroškega dodatka	18
Tabela 7: Kriteriji za dodelitev otroškega dodatka	18
Tabela 8: Prejemniki dodatka za veliko družino	19
Tabela 9: Prejemniki dodatka za nego otroka	20
Tabela 10: Prejemniki delnega plačila za izgubljeni dohodek	20
Tabela 11: Število upravičencev do denarne socialne pomoči po regijah	22
Tabela 12: Število izplačanih denarnih socialnih pomoči gleda na starost vlagatelja za junij 2008	23
Tabela 13: Povprečno mesečno število prejemnikov DSP in povprečna mesečna višina DSP	24
Tabela 14: Sredstva za transferje MDDSZ in odhodki državnega proračuna (v 000 EUR)	28
Tabela 15: Strukturni kazalniki socialne povezanosti - dohodek in revščina, 1998-2005	32
Tabela 16: Primer štiričlanske družine	35
Tabela 17: Primerjava družine z minimalno plačo z družino s 50 EUR večjo plačo od minimalne	36
Tabela 18: Dohodki matere samohranilke in tričlanske družine	37
Tabela 19: Poročen in ločen par	37
Tabela 20: Višina pokojnine v Veliki Britaniji	50

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

BDP	Bruto domači proizvod
CSD	Center za socialno delo
DURS	Davčna uprava Republike Slovenije
DWP	Department for work and pensions
ESSPROS	European System of integrated Social Protection Statistics
EU	Evropska unija
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
MJU	Ministrstvo za javno upravo
Npr.	Na primer
OECD	Organisation for economic co-operation and development
str.	Stran
št.	Številka
UMAR	Urad za makroekonomske analize in razvoj
Ur. list	Uradni list
UTD	Univerzalni temeljni dohodek
ZPIZ	Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju
ZPIZ	Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje
ZPPZV91	Zakon o posebnih pravicah žrtev v vojni za Slovenijo 1991
ZSDP	Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih
ZSŠP	Zakon o subvencioniranju študentske prehrane
ZSV	Zakon o socialnem varstvu
ZVojI	Zakon o vojnih invalidih
ZVV	Zakon o vojnih veteranih
ZZVN	Zakon o žrtvah vojnega nasilja

SEZNAM SLOVENSКИH PREVODOV TUJIH IZRAZOV

National insurance	Nacionalno zavarovanje
National insurance number	Številka nacionalnega zavarovanja
National insurance credits	Pripis prispevkov nacionalnega zavarovanja
State retirement pension	Državna pokojnina
Occupational pension	Poklicna pokojnina
Personal pension	Osebna pokojnina
Stakeholder pension	Interesna pokojnina
Housing benefit	Stanovanjski dodatek
Pension credit	Upokojski kredit
Winter fuel payments	Zimski dodatek za kurjavo
Statutory sick pay	Bolniško nadomestilo
Incapacity benefit	Dodatek za nezmožne za delo
Severe disablement allowance	Dodatek za hudo prizadete
Disability living allowance	Dodatek za preživetje
Attendance allowance	Spremljevalni dodatek
Benefits for accidents at work and industrial diseases	Prejemki za poškodbe pri delu in poklicne bolezni
Disablement benefit	Dodatek za nezmožne za delo
Benefits for people injured in the armed forces	Prejemki vojnih ranjencev
Benefit for carer's	Dodatek za skrbnike
Job seeker's allowance	Dodatek za iskalce zaposlitve
Contributory employment and support allowance	Dodatek za zaposlene z nizkim dohodkom
Bereavement benefits	Prejemki ob izgubi bližnje osebe
Bereavement payment	Plačilo ob izgubi
Widowed parent's allowance	Vdovski dodatek
Bereavement allowance	Dodatek ob izgubi
Income support	Denarna pomoč
Maternity grant	Starševska subvencija
Funeral payments	Plačilo za pogreb
Cold weather payments	Dodatek ob mrzlem vremenu
Community care grants	Subvencija za družinsko oskrbo
Budgeting loans	Proračunska posojila
Crisis loans	Krizna posojila
Benefits for families and children	Družinski prejemki
Statutory maternity pay	Materinsko nadomestilo
Maternity allowance	Materinski dodatek
Statutory paternity pay	Očetovsko nadomestilo
Child benefit	Otroški dodatek
Guardian's allowance	Dodatek za varuhe
Child tax credit	Otroški kredit
Department for work and pensions	Ministrstvo za delo in pokojnine
Benefit thieves	Tatovi prejemkov

IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA

Kandidatka Andreja Zorec, študentka visokošolskega strokovnega študija na Fakulteti za upravo, izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom doc. dr. Primoža Pevcina. Strinjam se z objavo diplomskega dela na internetu.

Besedilo je lektorirala Barbara Volmajer, prof., dne 25. 3. 2009.